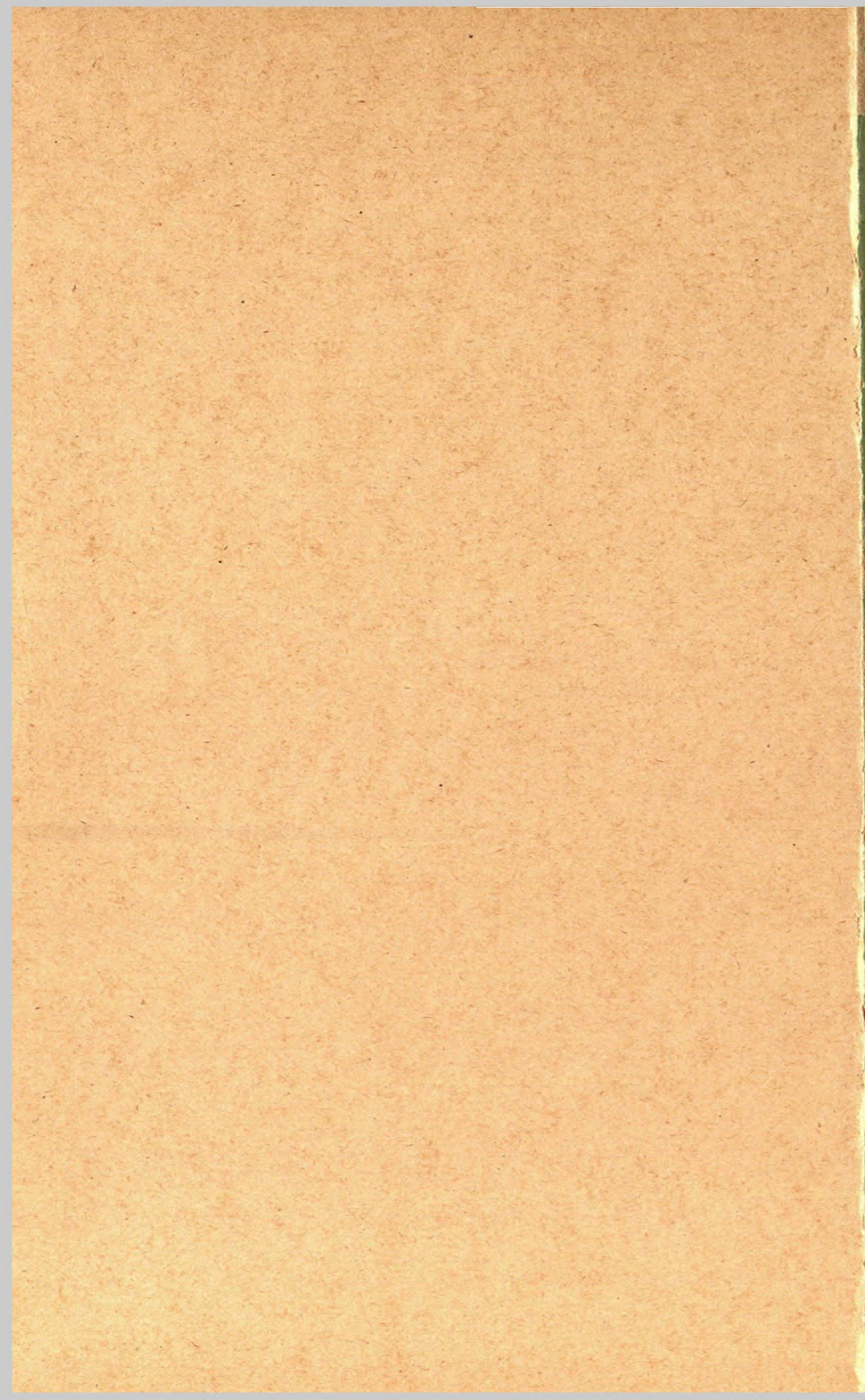

58.

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ
ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LX год. од изласка
XXXVII год. непрекидног излажења

Нови Сад, јануар-фебруар 1988
Број 1-2

САДРЖАЈ

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО 60 ГОДИНА „ГЛАСНИКА“

Мирослав Здјелар
Милорад Ботић

Традиција као бит садашњости
„Гласник“, професионално-стручни
часопис адвоката

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Бранко Петрић

Јавни тужилац као државни орган
у кривичном поступку

Мр Жељко Томић

Пренос удела код заједничких ула-
гања страних и домаћих лица

Слободан Бељански

Измене у кривичном законодавству

Др Момчило Грубач

Проф. др Тихомир Васиљевић
(1903—1987)

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Радислав Рајић

О законској обавези издржавања и
затезној камати

ПРАВНА ПРАКСА

Кривично право — Грађанско право
— Привредно право

СЛОПШТЕЊА

Из седнице Управног одбора

MEMORANDUM

TO : [Name]
FROM : [Name]
SUBJECT : [Subject]

1. [Text]
2. [Text]
3. [Text]

RECOMMENDATION

It is recommended that [Text]

[Text]

[Text]

[Text]

[Text]

[Text]

[Text]

[Text]

Г Л А С Н И К

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LX год. од изласка
XXXVII год. непрекидног излажења

Нови Сад, јануар-фебруар 1988
Број 1-2

АДВОКАТУРА И ДРУШТВО

60 ГОДИНА „ГЛАСНИКА“

ТРАДИЦИЈА КАО БИТ САДАШЊОСТИ

На размеђи две године, читаоцима који часопис читају од уводника до импресума, вероватно није промакла измена у заглављу: са јануарским издањем „ГЛАСНИК“ улази у годину у којој ће се навршити шест деценија од изласка првог броја.

Првог јуна 1928. године „на општу жељу адвоката Адвокатске коморе за Банат, Бачку и Барању“, како је остало записано у уводној речи др Стевана Адамовића, председника ондашњег Управног одбора, појавио се први број „Гласника“, а 1. јуна 1988. биће пуних 60 година од тога дана.

Тада, 1. јуна, биће прилика да се језиком успомена и бројки саберу толике године, понови питање које се увек мора постављати „зашто излазимо“, а на које одговор треба да садржи сваки појединачни број, да се дају оцене, уруче признања.

Рубрика „Из историје Гласника“ која ће се појављивати почев од овог броја и посвећена је јубилеју, има сасвим непретенциозан задатак да оживи понеки од текстова из старих зелено-плавих бројева (боја насловне стране остала је непромењена током свих 60 година), сећања на време и људе, обогати знања о догађајима који су понекад само по датуму далека прошлост.

Листање бројева од пре пола века сасвим је угодан посао и испуњава интелектуално биће истим оним немиром као последња ноћ пред штампу. Отуда уверење да и код читалаца неће побудити ништа мање задовољства и радозналости.

Теме којима је „Гласник“ посвећивао своје прве странице протеклих 59 година биле су теме посвећене најсветлијим тради-

цијама адвокатури и права, борби за демократију и слободе, достојанство и част човекове личности. Већина од ових текстова и данас плени снагом своје поруке и актуелношћу. Проблеми са којима се суочавала адвокатура на том дугом путу, током којег је писана историја човекових борби за слободе, увек су тражили реч истине, одважност и истрајност, како је то рекао др Јулије Дохањ, адвокат у Новом Саду, у свом чланку упућеном адвокатима 1928. године „адвокатска је традиција борба против зла, и онда кад за успех нема још изгледа“.

Тако је адвокатура и на страницама „Гласника“ утирала пут ка циљевима који су наслеђе времена дугог скоро три миленијума. Тим темама током ових шест деценија било је посвећено стотине страница, а стотине нових, надамо се, биће написано. Иако је још 1866. године Ihering пишући о „ius civile“ рекао да је од римског времена толико писано да би грожђе грађанског права које се већ 2.000 година налази под пресом и услед најјачег притиска дало само неколико слабих капи вина, оно никада није престало да дотиче, а капи нових сазнања увек су биле драгоцене. Живот је кроз право увек нудио нова решења и отварао нове дилеме.

Објављујући у наредним бројевима понеки од текстова из времена прошлог, надамо се да ћемо и на тај начин дати прилог овим настојањима. Праве традиције живе у времену садашњем. У томе је њихова бит.

Као увод у рубрику „Из историје Гласника“, објављујемо први део текста Милорада Ботића, главног и одговорног уредника „Гласника“ од 1952. до 1972. године, о времену и приликама у којима је рођен „Гласник“, хронологији најважнијих датума и збивања, сећање на људе који су „Гласнику“ посветили своје најплодније године.

Мирослав Здјелар

Мирослав Здјелар је рођен 1928. године у Београду. Завршио је Правни факултет у Београду 1950. године. Радио је у Министарству правде, а затим у Министарству просвете. Од 1952. до 1972. године био је главни и одговорни уредник „Гласника“. Од 1972. године ради у Министарству просвете. Аутор је многих књига и чланака из области права и историје.

Из историје „Гласника“

Милорад Ботић

адвокат у пензији у Новом Саду

„ГЛАСНИК“, ПРОФЕСИОНАЛНО-СТРУЧНИ ЧАСОПИС АДВОКАТА

Повезивање данашњег коморског часописа са предратним гласилом Коморе не чини се само ради јубилеја, због тога што носе исто име и што им је исти власник, већ стога што је лист истог профила, са истим задацима и циљевима. Гласило Коморе (службени лист) и професионално стручно-правни часопис. У предратном периоду **Гласник** је у условима тадашњег друштвено-политичког поретка, водио бригу о материјалним и моралним интересима адвоката, залагао се за одговарајући друштвени и процесни положај адвокатури, доприносио унапређењу правног система у чијем је саставу деловала адвокатура. Па и преко тога, вођен адвокатским визионарством слободе, правде и правичности. Послератни **Гласник** обновио је излагање прекинуто непријатељском окупацијом, са истим задацима и циљевима. Сада под новим, измењеним друштвеним условима, у социјалистичком поретку и правном систему, где је адвокатура добила одговарајући значај и положај. **Гласник** олакшава комуницирање Коморе са чланством, заступа материјалне и моралне интересе адвоката, настоји да се унапреди друштвени и процесни положај адвокатури у друштву, доприноси усавршавању правних институција и хуманизацији правних института друштва.

Адвокатура није производ једног друштва. Адвокатура је цивилизацијско наслеђе континуираног трајања скоро три миленијума. Адвокатура је прошла кроз разне друштвено-политичке и државно-правне формације и системе, увек делујући за човека и уз човека. У сваком друштву адвокат је био тумач права и дужности чланова тог друштва, заговарајући и општељудске моралне вредности у примени правних норми тог друштва. И не само то, него и истраживач нужне пропорције односа између појединца и друштва без које нема подношљивог живота у друштвеној заједници. У савременим државама, друштвени коректив многостру-

ког и многобројног инструментаријума принуде саме државе. Зато је адвокатура нашла своје место и у нашем социјалистичком самоуправном друштву. Континуитет је извештан.

Стручни часописи (периодика) имају пролазну вредност. Не само правни и других друштвених дисциплина, већ и оних егзактних. Научна мисао се стално развија, схватања и погледи из генерације у генерацију се мењају, свет напредује. Живот тече, баш као Хераклитова река. Два пута се не може у исту. Два иста суда о једном броју часописа у развојно време не могу се дати. Вредности нису исте, а и мерила су другачија.

Бројни наши правни часописи, па и адвокатски, негују правну теорију и објављују коментаре законских прописа и правну праксу, да би све то за пар година постало неактуелно, застарело, превазиђено, за примену неупотребљиво. Зато, када се анализирају стручни, правни часописи, па и наш **Гласник**, ако се оцењују њихове вредности, морамо се послужити фрагментарном методом, задовољавајући се и самим оценама нивоа правног расуђивања објављених прилога. Све, дакле, има се свести на историјско-правну димензију испитивања, те на констатовање коришћења општеправних светских стандарда. Остало је, сасвим ефемерно. Међутим, кад се ради о питањима етичког и материјалног рада, друштвеног и процесног положаја адвокатуре, односно адвоката, ствари стоје другачије. Читалац било ког предатног броја **Гласника**, посебно извештаја о раду органа Коморе, као и садашњих прилога у **Гласнику**, у рубрици „Адвокатура и друштво“, наилази на исте проблеме, слична отворена питања за дискусију, поновљене апеле упућене јавном мњењу или власти — једно те исто штиво. Професионална тематика и у једном и у другом периоду излагања, највреднија је садржина часописа за адвокате, који су га покренули и чије гласило треба да буде и надаље. Доказ континуитета очит.

I

Између два светска рата у Југославији су излазила три адвокатска професионално-стручна часописа: **Бранич**, у Београду, **Одвјетник**, у Загребу, и **Гласник**, у Новом Саду. **Бранич** (покрнут још 1887) је обновљен 1925. године као часопис Удружења правозаступника Србије, а од 1929. (Закон о адвокатима) орган је Адвокатске коморе у Београду и Скопљу. **Одвјетник** је основан 1927. као гласило Друштва одвјетника Хрватске, да би 1929. постао орган Адвокатске коморе у Загребу. Први број **Гласника** изашао је 1. јуна 1928. године. Сва три листа излазе до окупације (1941).

Адвокатска комора у Новом Саду (основана 1921. за подручје Баната, Бачке и Барање) покреће овај професионално-стручни часопис у првом реду ради лакшег и свестранијег комуницирања са својим чланством, ради претресања проблема адвокатуре,

те објављивања судске праксе, уз ограничено уступање простора и за правну теорију. Од посебног значаја за адвокате (и судије) било је објављивање судске праксе, нарочито грађанске судске праксе. На територији Апелационог суда у Новом Саду, коју је територију покривала и Адвокатска комора у Новом Саду, било је у важности мађарско приватно (грађанско) право, које је прецедентно право, па се без познавања судских одлука није могло судовати. Правни месечник је најпогодније средство да се сазна текућа судска пракса, да се прокоментарише и сачува. Тај задатак је на себе преузео **Гласник** и успешно га обављао. Зато је његов допринос у развоју тзв. војвођанског приватног права неизмерљив.

Према Пословнику Адвокатске коморе (параграф 55) **Гласник** је службено гласило Коморе, које излази по могућности месечно. О његовом уређивању и администрирању брине се Уређивачки одбор од 7 адвоката, од којих 4 морају бити из редова Управног одбора (Одбора Коморе, како се Управни одбор првобитно називао). Уређивачки одбор се бира на годину дана од стране Управног одбора. Председник Уређивачког одбора је најстарији по стажу члан Уређивачког одбора. Главни и одговорни уредник је секретар Коморе. У свакој свесци мора бити осигуран посебни простор за службена саопштења Коморе. Чланови Коморе плаћају претплату кроз чланарину Комори.

Часопис је почео са 32 штампане странице, а касније повећава обим према потреби и до 48. Технички прилично добро опремљен, танких корица у зеленкасто-плавој боји, штампан ћирилицом. Садржај на насловној страни (на корицама). Главни и одговорни уредник листа од 1928. до 1933. био је др Коста Мајински, секретар Коморе, а од 1933. до 1937. др Никола Николић, секретар Коморе.

Гласник је отворио рубрике: „Чланци и расправе“ (правна теорија); проблеми адвокатуре; коментари закона, уредаба, судске праксе; судска пракса, прикази стручних публикација; службена саопштења Коморе; некролози; текстови нацрта правосудних закона; белешке.

Од 1933. па до краја 1936. **Гласник** је смањив обим часописа, па је изостављена рубрика теоретских написа. Трошкови издавања листа представљали су терет за чланство, те их је годишња Скупштина крајем 1932. знатно смањила. Био је то штетан потез, будући да се часопис у погледу стручног и теоретског дела био изједначио на нивоу других правних часописа у земљи. Није заостајао ни **Браничу** нити **Одвјетнику**, а приближио се правним часописима других профила.

У раздобљу од 1928. до краја 1936. **Гласник** је највећу пажњу посветио адвокатури и правосудју, те раду Коморе и Савеза адвокатских комора. Било је то време доношења првог југословенског Закона о адвокатима, време рада на изједначавању законодавства у Југославији, доношења правосудних закона за читаву

земљу. Потешкоће у спровођењу нису биле мале, а **Гласник** је са своје стране настојао да их отклања. Отуда су сарадници часописа првенствено адвокати и судије. Поменимо само неке: адвокати — др Стеван Адамовић, др Ђура Табаковић, др Коста Мајински, др Ернест Дијамант, др Сигмунд Хандлер, др Никола Николић, др Јулије Дохањ, др Славко Ћирић. Судије: др Никола Игњатовић, др Јован Савковић, др Емилијан Богосављевић, др Владимир Белајчић, Јован Костић, др Александар Гавела. Грађанску судску праксу обрађивао је др Јован Савковић, судија Касационог суда, а Кривичну праксу др Емилијан Богосављевић, судија Апелационог суда. Треба истаћи успешан и проницљив уређивачки рад др Косте Мајинског, без кога **Гласник** не би постао оно што је био.

Потребу за правним часописом исказивали су и Удружење правника у Новом Саду (основано 1930), као и Јавнобележничка комора у Новом Саду (основана 1930). Стога је дошло до споразума Удружења правника, Адвокатске коморе и Јавнобележничке коморе, да заједнички издају месечник под именом **Правнички гласник**. Био је то заправо проширени **Гласник** Адвокатске коморе. Остале су све рубрике првобитног **Гласника** уз додатак службених вести и саопштења Удружења правника и Јавнобележничке коморе. Образован је заједнички Уређивачки одбор. **Гласник** Адвокатске коморе у Новом Саду престао је децембарским бројем 1936, а са јануарем 1937. изашао је двоброј **Правничког гласника** (бр. 1, јануар—фебруар, 1937). Истог формата као **Гласник**, на нешто бољој хартији, полутврдих корица, штампан ћирилицом. Са насловном страном: **Правнички гласник** орган Удружења правника, Адвокатске и Јавнобележничке коморе у Новом Саду. Уредник др Славко М. Ћирић. Адвокат Славко Ћирић, био је у ранијем Уређивачком одбору **Гласника**, а и у управи Удружења правника. Адвокати су добијали лист кроз чланарину Комори.

Крајем 1937. долази до промене у уредништву часописа. Уредништво преузима Владимир К. Хаџи, адвокат, секретар Удружења правника у Новом Саду. Јавнобележничка комора се повлачи из часописа у знак протеста на одлуку Адвокатске коморе да се затражи укидање нотаријата у Југославији (акција Савеза адвокатских комора Југославије). Часопис је морао да пређе на самофинансирање, пошто је Адвокатска комора укинула одлуку о колективној претплати адвоката на часопис. Тако је лист изгубио сигурних 20.000. динара од Коморе (колико је износила претплата за адвокате). Установљена је цена часопису од 1. јануара 1938. по 120. дин. годишње, а лист прешао на систем субвенционирања и претплате. Удружење правника у Н. Саду преузело је обавезу да спроводе колективну претплату на лист својих чланова. У Удружењу правника био је учлањен и знатан број адвоката уз судије, правнике финансијске, привредне и управне струке. Часопис је пребродило материјалне потешкоће углавном захваљу-

јући залагању и напорима др Јована Савковића, судије Касационог суда (који је постао председник Уређивачког одбора) и Владимира К. Хаџи, адвоката, као главног и одговорног уредника. Без ових, часопис би се угасио. Лист је и даље уредно излазио све до рата. Последњи број изашао је фебруара 1941. године (број 2, 1941, год. V) на 64 странице.

Правнички гласник се развио у реномиран стручни часопис. Поред публиковања судске праксе, уводи и административну праксу. Објављује јудикатуру, прилоге и праксу о индустријској својини, као и праксу и тумачења Уредбе о ликвидацији земљорадничких дугова. Грађанску судску праксу сређивао је и даље др Јован Савковић, а кривичну праксу др Емилијан Богосављевић (пракса највиших судова). Часопис је увео и рекурсну праксу Окружних судова у Н. Саду (Иван Хартман, судија), Суботици (Миленко Коматина, судија), Петровграду (Стеван Бранковић, судија). У 1939. години лист је објавио 541 судских одлука. Административну праксу је редигавао др Павле Вукадиновић, праксу о индустријској својини Љубомир Мирковић, а о земљорадничким дуговима Лазар Хаџић.

У **Правничком гласнику** јављају се и професори суботичког Правног факултета. Објављују своје прилоге (из правне теорије) др Иво Милић, Сергије Троицки, др Миодраг Аћимовић, др Лаза М. Костић, др Чеда Марковић, др Ђура Поповић, др Борислав Благојевић.

Стално сарађују судије: др Никола Игњатовић (Касациони суд), др Јован Савковић (Касациони суд), др Емилијан Богосављевић (Апелациони суд), др Иван Прудан (Апелациони суд), др Теодор Петковић (Кас. суд), др Владимир Белајчић (Касац. суд), др Александар Гавела, зам. глав. јав. тужиоца; окупне судије: Сима Сиришки, Стева Бранковић, Страхиња Суботић, Милован Кнежевић, Јован Коштуница. Среске судије: др Богдан Матић, Лазар Хаџић.

Адвокати дају своје прилоге како из области адвокатуре и правосуђа, тако и из правне теорије и праксе. Вреди поменути: др Сигмунд Хандлер, др Ђока Павловић, др Јован Пивнички, др Славко Ђирић, Владимир К. Хаџи, др Јулије Дохањ, др Александар Адамовић, др Игњат Павлас, др Коста Мајински, др Коршош Тибор, др Радивој Ђисаловић, др Видан Благојевић (Бгд), др Јоца Манојловић и др.

Правници ван правосуђа: др Роберт Пауловић, др Павле Викадиновић, др Јован Јагедић, Љубомир Мирковић, др Владимир Марган.

Теоријски прилози окренути су актуелним правним проблемима, посебно везаним за војвођанско правно подручје, али има написа и из историје и филозофије права (др Ј. Пивнички, др Хандлер, др Ђ. Павловић). Вредан је помена рад др Владимира Маргана: Криминологија и карактерологија, материја слабо код нас до тада третирана. Др Александар Гавела објављује: Крими-

налитет у Југославији, Др Борислав Благојевић, тада доцент на суботичком Правном факултету, заступљен је са више радова из грађанског парничног поступка. Предоснова за југосл. Грађански законик, предмет је коментара и саопштења. Нарочито се Предосновом баве др Ј. Пивнички и судија Ј. Савковић. Најплоднији сарадник часописа је др Јован Савковић. Скоро да нема броја без неког његовог прилога, а **Правнички гласник** је постављење др Јована Савковића за председника Касационог суда Б. Одељења у Н. Саду објавио на првој страни броја 5. из 1940. године, уз кратку биографију (био и адвокат у Темишвару) и попис важнијих научних и стручних радова.

Уредник Владимир К. Хаџи за сва четири годишта (на крају сваке године) израдио је **Регистар** судских одлука. Стварни регистар и азбучни регистар, те регистар закона, уредаба, правилника који се помињу у објављеним судским одлукама. Посао обављен зналачки и педантно, а да се и не истакне колико користан за коришћење судске праксе.

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Др Бранко Петрић

редовни професор Правног факултета у Н. Саду

ЈАВНИ ТУЖИЛАЦ КАО ДРЖАВНИ ОРГАН У КРИВИЧНОМ ПОСТУПКУ

1.1. На основу чл. 147. ал. 7. Закона о кривичном поступку (Даље: ЗКП) овлашћени тужиоци су: Јавни тужилац, приватни тужилац и оштећени као тужилац. Јавни тужилац је овлашћени тужилац када се ради о кривичним делима за која се гони по службеној дужности, приватни тужилац када се ради о кривичним делима за која се гони по приватној тужби, а оштећени као тужилац ступа у својству овлашћеног тужиоца у случајевима када се ради о кривичним делима за која се иначе гони по службеној дужности, а јавни тужилац или није предузео гоњење, или је од предузетог гоњења одустао у току кривичног поступка. У свим случајевима када јавни тужилац не предузима гоњење, оштећени може, одговарајућом процесном активношћу, предузети или преузети гоњење (као супсидијарни тужилац) и тада има сва она права у поступку која има и јавни тужилац, сем оних права која има јавни тужилац као државни орган — чл. 63. ст. 1. ЗКП. Заједн ни примерице не говори ништа о томе која су то права, која су резервисана за јавног тужиоца, као државног органа, у кривичном поступку, тако да се у сваком конкретном случају оцењује, и процењује, да ли се ради о неком праву које је предвиђено само за јавног тужиоца (као државног органа), или то право може користити и оштећени као тужилац, када хоће, или треба да предузме гоњење.

2. Утврђивање да ли се у неком случају ради о праву јавног тужиоца, као државног органа, или не, је у неким случајевима јасно и јединствено, у неким случајевима је теже, а у неким случајевима је и тешко и компликовано. Но, без обзира да ли је утврђивање карактера права лако или тешко, једноставно или компликовано, оно мора увек бити са сигурношћу утврђено,

јер се не сме догодити да неко право буде ускраћено оштећеном као тужиоцу, а исто тако не сме му се признати неко право које он објективно нема. При утврђивању постојања или непостојања било ког права треба увек ценити конкретну процесну ситуацију, положај тужиоца у њој, као и однос тужиоца према осталим субјектима у датој ситуацији, и најзад права односно дужности јавног тужиоца у кривичном поступку.

3. Да ли се ради о праву јавног тужиоца, као државног органа, понекад се јасно види из законске стилизације, јер кад у некој законској одредби стоји: „... јавни тужилац ће (или може) ...“ онда то упућује само на јавног тужиоца, али не и на оштећеног као тужиоца. Када у некој законској одредби стоји: „... тужилац ће (или може)“, онда се то, по правилу, односи и на јавног тужиоца и на оштећеног као тужиоца. Понекад се у законском тексту апострофира оштећени као тужилац, и онда је јасно да се то не односи на јавног тужиоца.

4. При оцени карактера појединог права и могућности да га користи и оштећени као тужилац, на исти начин као и јавни тужилац, треба увек имати у виду квалитативне разлике у процесном положају, обавезама и правима јавног тужиоца и оштећеног као тужиоца.

5. Основно право и основна дужност јавног тужиоца је гоњење учинилаца кривичних дела — чл. 45. ст. 1. ЗКП, и с обзиром на то јавни тужилац је дужан да предузме кривично гоњење ако постоје докази да је учињено кривично дело за које се гони по службеној дужности — чл. 18. ЗКП. То значи да је јавни тужилац дужан да предузме гоњење по принципу легалитета, и да није овлашћен да цени евентуални опортунитет покретања и вођења кривичног поступка. Изузеци од начела легалитета учињени су: у поступку према малолетницима — чл. 468. ст. 1. ЗКП — где је јавни тужилац овлашћен да, у интересу малолетника, поступпа по принципу опортунитета, али само када су у питању лакша кривична дела (за која је прописана казна затвора до три године или новчана казна), и посебно у поступку за кривична дела која се гоне по одобрењу (чл. 139. ЗКП), али тада о опортунитету одлучује орган који даје одобрење — на пример чл. 231, 306, 350. и 381. ст. 4. Устава СФРЈ, чл. 158, 159. и 160. Кривичног закона СФРЈ.

6. Оштећени, који дође у положај да предузме или преузме гоњење, никада није везан начелом легалитета, већ се увек опредељује по принципу опортунитета, по својој субјективној оцени сваке конкретне ситуације. За своје опредељење, према оцени опортунитета гоњења, оштећени није дужан да даје било какво образложење нити објашњење, већ предузима или не предузима процесне радње којима би определио свој став у конкретном случају.

7. У вези поступања јавног тужиоца треба имати у виду да закон на многим местима садржи формулацију: „... по саслушању јавног тужиоца...“, што није баш одговарајући термин, јер се практично ради о изјашњавању јавног тужиоца, било усменом, било писменом.

II.1. Јавни тужилац не предузима кривично гоњење када одбаци пријаву (чл. 153. ст. 1. ЗКП), одустаје од кривичног гоњења када тако изјави (чл. 170. и чл. 174. ст. 2. ЗКП) у току истраге чл. 170, када одустане од гоњења у припремама и у току главног претреса (чл. 286. и 349. тач. 3. ЗКП), односно када одустане од гоњења у току претреса пред другостепеним судом (чл. 374. ст. 5. ЗКП). У свим тим случајевима оштећени је у могућности да предузме односно преузме гоњење одговарајућом процесном радњом.

2. Ако је јавни тужилац одбацио кривичну пријаву, он о том одбачају мора да обавести оштећеног (чл. 153. ст. 1. ЗКП) и то у року од осам дана. У даљем року од осам дана, од пријема обавештења, оштећени мора на одређени начин да се изјасни у односу на своје опредељење према даљем току поступка. У том правцу постоји више солуција, зависно од тога да ли је у питању теже кривично дело, за које се води редован поступак или је у питању лакше кривично дело — за које се води скраћени (чл. 430. ЗКП) поступак.

2.1. Ако је у питању теже кривично дело, у односу на које је прописан редован поступак (када је предвиђена казна затвора преко три године), онда су могуће две ситуације: да је извршилац непознат и да је извршилац познат.

2.2. Када је извршилац кривичног дела непознат онда је јавни тужилац овлашћен да затражи од органа унутрашњих послова односно од истражног судије да спроведу поједине истражне радње, да би се обезбедили одређени докази или открио извршилац — чл. 155. ст. 1. ЗКП. Органи унутрашњих послова не могу одбити извршење овог захтева јавног тужиоца, а истражни судија, уколико се не слаже са захтевом јавног тужиоца, мора да затражи одлуку већа (чл. 23. ст. 6. ЗКП), које доноси коначну одлуку да ли ће се истражне радње спровести или неће.

2.3. Поставља се питање да ли је оштећени, када хоће да предузме гоњење у својству тужиоца против непознатог извршиоца, овлашћен да захтева спровођење појединих истражних радњи — на основу чл. 155. ст. 1. ЗКП. Објективно узето нема реалног основа да се оштећеноме ускрати обезбеђење доказа, односно прибављање доказа којима би се открио извршилац кривичног дела. Но, са друге стране поставља се питање да ли би било оправдано да оштећени, као приватно лице, може захтевати од државног органа (органа унутрашњих послова) да обавезно спроведе поједине истражне, а да овај при томе не може изразити

своје неслагање. Одговор је негативан, јер је прерогатива јавног тужиоца — као државног органа — да захтева од другог државног органа — органа унутрашњих послова — да обавезно спроведе поједине истражне радње, и тај орган се не може противити том захтеву, јер је тако постављен међусобни однос тих државних органа у спровођењу кривичног прогона.

2.4. Међутим, однос јавног тужиоца и истражног судије, у вези спровођења појединих истражних радњи, постављен је савсим другачије, и има страначки карактер, па истражни судија не мора спровести предложене истражне радње, уколико се не слаже са предлогом. Но, у случају неслагања коначно одлучује веће из чл. 23. ст. 6. ЗКП. Да је законодавац намерно поставио наведене односе на различите начине, произилази и из дикције чл. 155. ст. 1. ЗКП, јер се у односу на органе унутрашњих послова изричито наводи: „... може затражити...” док се у односу на истражног судију наводи: „... предложиће истражном судији...”, што значи да је у првом случају захтев, а у другом случају предлог, што су несумњиво различите ствари, које имају и посебан правни третман.

2.4.1. Најзад, изложена ситуација оправдава закључак, да је захтев јавног тужиоца за спровођење појединих истражних радњи упућен органима унутрашњих послова (чл. 155. ст. 1. ЗКП) право јавног тужиоца као државног органа, и да оштећени не може поставити такав захтев органима унутрашњих послова, ни у случају када хоће да предузме гоњење.

2.4.2. Предлог истражном судији за спровођење појединих истражних радњи (чл. 155. ст. 1. реченица друга ЗКП) има карактер страначког поступка (мада још нема ни кривичног поступка, ни странака) које предузимају субјекти који тек могу постати странке у поступку, а то су како јавни тужилац тако и оштећени у случају када јавни тужилац одбаци кривичну пријаву. На тај начин омогућено је и оштећеном да обезбеђује доказе односно предузима мере за откривање учиниоца.

2.5. Наравно да у случају одбачаја пријаве против познатог извршиоца оштећени као тужилац може — исто као и јавни тужилац — поднети захтев за спровођење истраге односно поднети непосредну оптужницу, јер то произилази из одредбе чл. 60. ст. 1. ЗКП, као и чл. 160. ст. 7. ЗКП.

3. Када јавни тужилац одбаци кривичну пријаву у односу на кривично дело за које се спроводи скраћени поступак — чл. 430. ЗКП (када је за кривично дело предвиђена казна затвора до три године или новчана казна), питање је како оштећени може да поступи у предузимању гоњења.

3.1. Начелно, у скраћеном поступку, поступак се покреће на основу оптужног предлога — чл. 431. ст. 1. ЗКП (искључујемо приватну тужбу, јер она није предмет разматрања), који се — по правилу — подноси без претходног поступка, пошто у скраћеном поступку нема истраге.

3.2. Законом је ипак предвиђена могућност да се у скраћеном поступку спроведу поједине истражне радње, те је у чл. 432. ст. 1. ЗКП одређено: „Пре подношења оптужног предлога јавни тужилац може предложити истражном судији да предузме поједине истражне радње.“ Овде је апострофиран јавни тужилац као субјект овлашћен на подношење предлога, па је питање да ли се ради о неком праву јавног тужиоца као државног органа.

3.3. Ако се ради о кривичном делу за које се спроводи скраћени поступак, а стање ствари је такво да је неопходно спровести неку истражну радњу, ради одређења о правцу даљег поступања (гонити или не гонити), онда је тешко наћи иоле реалан разлог који би то право везивао искључиво за јавног тужиоца, као државног органа. Ово без обзира на то што је у чл. 432. ст. 1. ЗКП изричито наведен јавни тужилац, јер су у тој процесној ситуацији јавни тужилац и оштећени као тужилац у истом процесном положају према истражном судији. Према томе, стављање предлога на основу чл. 432. ст. 1. ЗКП није искључива прерогатива јавног тужиоца као државног органа, већ то овлашћење има и оштећени као тужилац.

4. Известан број процесних ситуација и радњи јасно и несумњиво указује да нека права односно овлашћења јавног тужиоца директно произилазе из његовог положаја као државног органа. У неким случајевима је то изричито наведено, а у неким случајевима то произилази из природе процесног односа, али је већина ових других.

4.1. Разматрање списка је радња коју је неопходно вршити доста често, па и више пута, у току кривичног поступка. У односу на разматрање списка јавни тужилац може, као државни орган, захтевати да му се доставе списи ради разматрања (чл. 128. ст. 3. ЗКП), а то не може тражити оштећени као тужилац, јер је у наведеној одредби изричито апострофира јавни тужилац, а сем тога за оштећеног као тужиоца постоји други пропис који регулише разматрање — чл. 59. ст. 3. ЗКП.

4.2. Јавном тужиоцу, као државном органу, не може се никада ограничити или ускратити разматрање списка, док се оштећеном као тужиоцу то може ускратити односно ограничити — чл. 59. ст. 3. ЗКП.

4.3. По окончању истраге јавном тужиоцу се достављају списи ради одлуке, с тим што је јавни тужилац дужан да донесе одлуку у року од петнаест дана — чл. 174. ст. 2. ЗКП, а преко-

рачење тог рока не повлачи процесне последице — чл. 174. ст. 4. ЗКП. Овакво решење је предвиђено само за једног тужиоца, као државног органа, јер се оштећени као тужилац само обавештава о окончању истраге, и позива да у року од осам дана поднесе оптужницу, а у случају прекорачења рока сматра се да је одустао од гоњења, па се кривични поступак обуставља чл. 176. ст. 3. ЗКП.

4.4. Једно од значајних права јавног тужиоца, као државног органа, је право да се изјашњава о приговору против оптужнице — чл. 268. ст. 2. ЗКП, а које право нема оштећени као тужилац. Овде треба имати у виду да се јавни тужилац изјашњава о приговору против оптужнице само у оним случајевима када је у питању кривично дело које се гони по његовом захтеву, а не и када је у питању оштећени као тужилац и приговор против његове оптужнице.

4.5. Тужилац, без обзира који, обавезно се позива на главни претрес — чл. 281. ст. 1. ЗКП. Међутим, направљена је битна разлика у погледу доласка на главни претрес између јавног тужиоца — као државног органа и оштећеног као тужиоца. Уколико на главни претрес, заказан по његовој оптужници, не дође јавни тужилац, или његов заменик, главни претрес се мора одложити — чл. 299. ст. 1. ЗИП, а ако не дође оштећени као тужилац или његов пуномоћник (под условом да су уредно позвани), кривични поступак се обуставља решењем — чл. 299. ст. 2. ЗКП, (тада је у питању претпоставка — презумпција одустанка од оптужбе). Иста је ситуација у случају да јавни тужилац или његов заменик односно оштећени као тужилац или његов пуномоћник после почетка напусте главни претрес, само што се у случају оштећеног као тужиоца или његовог пуномоћника не доноси решење о обустављању кривичног поступка, већ пресуда којом се одбија оптужба, на основу чл. 349. тач. 3. ЗКП (пошто и тада важи претпоставка одустанка од оптужбе).

4.6. У односу на пресуду којом се оптужени ослобађа од оптужбе, када није доказано да је оптужени учинио дело за које се оптужује (чл. 350. тач. 3. ЗКП), јавни тужилац има једно посебно овлашћење, и то као државни орган. Наиме, у чл. 355. ст. 1. ЗКП је предвиђено да се јавни тужилац може одрећи права на жалбу против ослобађајуће пресуде, и одмах поднети усмено нову оптужницу за друго кривично дело ако сматра да изведени докази на главном претресу упућују на то, а може то учинити и писмено у року од осам дана од објављивања. Ово овлашћење се не односи на оштећеног као тужиоца, ни онда када је ослобађајућа пресуда донета поводом његове оптужнице, јер оштећени не може предузети гоњење у односу на кривично дело за које јавни тужилац није одустао од гоњења, а у овом случају нема одустанка јавног тужиоца од гоњења за ново кривично дело, за које би

оштећени поднео нову (усмену или писмену) оптужницу. Но, у случају када јавни тужилац поступи по чл. 355. ст. 1. ЗКП, оштећени би могао ступити у својство тужиоца само у случају када би јавни тужилац одустао од нове оптужнице на главном претресу (чл. 61. ст. 1. ЗКП).

4.7. У жалбеном поступку јавни тужилац као државни орган, има једно посебно овлашћење, које нема оштећени као тужилац. Наиме, на основу чл. 370. ст. 1. ЗКП другостепени суд је дужан да достави све списе надлежном јавном тужиоцу на разматрање када је поступак вођен по његовом захтеву. Враћајући списе јавни тужилац може ставити свој предлог писмено, а може тај предлог ставити и усмено, на седници већа — чл. 370. ст. 2. ЗКП. Ако је поступак вођен по захтеву оштећеног као тужиоца списи се не достављају јавном тужиоцу, а наравно не достављају се ни оштећеном као тужиоцу.

4.8. О седници већа другостепеног суда обавезно се увек обавештава јавни тужилац (чл. 370. ст. 3. ЗКП) као државни орган, с тим што се седница већа може одржати и ако уредно обавештен јавни тужилац не дође. Оштећени као тужилац се не обавештава о седници већа другостепеног суда, сем у случајевима када за то постави захтев, на основу чл. 371. ст. 1. ЗКП.

5. Поступак према малолетницима је посебно регулисан, и то тако да се што је могуће више заштити личност малолетника, и да се процедура спроведе што брже и једноставније, без објективно непотребних формалности. Због тога су у том поступку јавном тужиоцу, као државном органу, дата посебна и широка овлашћења, уз постојеће обавезе.

5.1. Поступак према малолетницима покреће се само по захтеву јавног тужиоца — чл. 467. ст. 1. ЗКП. Оштећени не може предузети ни преузети гоњење према малолетнику, без обзира на то што јавни тужилац не предузме гоњење (одбаци пријаву) или одустане од гоњења које је предузео. Оштећени једино може захтевати да веће за малолетнике одлучи о покретању поступка — чл. 467. ст. 3. ЗКП. Ако веће за малолетнике одлучи да се покрене поступак, јавни тужилац у том поступку има сва права која има по закону — чл. 469. ст. 3. ЗКП.

6. Јавни тужилац, као државни орган, има значајна овлашћења у поступку по неким ванредним правним лековима. Ова овлашћења су мере за обезбеђење функције јавног тужиоца у погледу старања о законитости у кривичном поступку, а оштећени као тужилац није обавезан да се стара о законитости, па му таква овлашћења и нису потребна.

6.1. Захтев за ванредно ублажавање казне (чл. 412. ЗКП) је ванредни правни лек који је институисан искључиво у корист осуђеног лица. С обзиром да је питање изрицања адекватне казне,

у основи, и питање правилне и законите примене одредаба о одмеравању казне (чл. 41—51. Кривичног закона СФРЈ), то је јавни тужилац овлашћен да поднесе тај захтев, наравно у корист осуђеног — чл. 413. ст. 1. ЗКП, а оштећени не може поднети тај захтев.

6.1.1. Ако се поступак водио по захтеву јавног тужиоца, онда суд, који је надлежан да одлучи о захтеву, мора да достави списе надлежном јавном тужиоцу, који може ставити писмено свој предлог (чл. 414. ст. 5. ЗКП), али не мора. Оштећени као тужилац се не обавештава о захтеву за ванредно ублажавање казне ни у случају када је поступак вођен по његовом захтеву.

6.1.2. Јавни тужилац, као државни орган, надлежан је за гоњење учинилаца кривичних дела (чл. 45. ст. 1. ЗКП), дужан је да покрене кривични поступак ако се појави основана сумња да је ванредно ублажавање засновано на лажној исправи односно лажном исказу сведока или вештака, како би се опозвало решење о ванредном ублажавању казне — чл. 415. ЗКП, а таква обавеза не постоји за оштећеног као тужиоца.

6.2. Захтев за заштиту законитости (чл. 414. ЗКП) је ванредан правни лек, који може да користи једино јавни тужилац, као државни орган, и као орган који је функционално везан и обавезан за обезбеђење законитог поступања у кривичном поступку. У ту сврху јавни тужилац може побијати све правноснажне одлуке и сваки поступак, како би од надлежног суда исходило закониту одлуку односно поступак. Оштећени као тужилац нема право на употребу овог ванредног правног лека, али може предложити јавном тужиоцу да он подигне захтев за заштиту законитости, са образложењем основа за подизање тог захтева. Могућност подношења предлога не значи истовремено обавезу јавног тужиоца да тај захтев и подигне, јер је ствар оцене јавног тужиоца да ли постоји или не постоји нека повреда закона.

6.3. Специфичан ванредан правни лек је Захтев за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде (чл. 425. ст. 1. ЗКП), који могу поднети само осуђени и његов бранилац (чл. 428. ст. 1. ЗКП). Међутим, јавни тужилац, као државни орган, мора бити обавештен о том захтеву, па је суд надлежан за одлучивање по захтеву, дужан да достави захтев са списима надлежном јавном тужиоцу, који може — у року од петнаест дана — дати одговор на захтев (чл. 428. ст. 4. ЗКП), Јавни тужилац не мора дати одговор на захтев, а и не обавештава се о седници већа, надлежног суда, које одлучује о захтеву. Оштећени као тужилац се не обавештава о поднетом захтеву, ни о седници већа, иако се кривични поступак водио по његовом захтеву. Након разматрања списка јавни тужилац може подржати захтев, а може — ако утврди неку другу повреду закона да подигне захтев за заштиту законитости.

7. У посебним поступцима јавни тужилац, као државни орган, има разна посебна овлашћења која му омогућавају оства-

ривање његове функције, а таква овлашћења нису потребна овлашћеноме, јер се не ради о непредузимању односно о одустанку од гоњења, нити су пак у питању или угрожена права оштећеног, да би му требало давати нека овлашћења.

7.1. Ако је окривљени учинио кривично дело у стању неурачунљивости и постоје услови из чл. 63. или 64. Кривичног закона СФРЈ за примену мере безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи или обавезног психијатријског лечења на слободи, онда јавни тужилац може ставити предлог за изрицање одговарајуће мере — чл. 493. ст. 1. ЗКП. У овом случају је несумњиво да овај предлог може ставити само јавни тужилац, јер у тој процесној ситуацији јавни тужилац није одустао од гоњења, али не може предложити ни спровођење истраге ни поднети непосредну оптужницу против неурачунљивог лица. Ако се у поступку за примену мера безбедности утврди да окривљени није био неурачунљив, тај поступак ће суд обуставити — чл. 494. ст. 4. ЗКП, па онда јавни тужилац може предузети гоњење, а ако га не би преузео тек онда би га оштећени могао преузети.

7.1.1. Уколико буде изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи, та се мера може укинути одлуком суда, али само по саслушању јавног тужиоца — као државног органа — чл. 498. ст. 1. ЗКП.

7.1.2. Ако је неурачунљивом окривљеном изречена мера безбедности обавезног психијатријског лечења на слободи, те се мера може преиначити, ако наступе одређени услови, и изрећи меру обавезног психијатријског лечења и чувања у здравственој установи. Пре изрицања нове мере мора се саслушати јавни тужилац — опет као државни орган — чл. 498. ст. 3. ЗКП.

7.1.3. Ако је окривљеноме уз условну осуду изречена мера обавезног лечења алкохоличара или наркомана, а окривљени се не придржава те обавезе, мера се може преиначити односно опозвати условна осуда судском одлуком, али уз обавезно саслушање јавног тужиоца, наравно опет као државног органа — чл. 499. ст. 2. ЗКП.

7.2. Брисање осуде по закону утврђује се решењем које доносе органи унутрашњих послова или суд, али суд пре доношења решења мора саслушати јавног тужиоца — чл. 511. ст. 3. ЗКП.

7.3. По протеклу одговарајућих рокова условна осуда се брише, и решењем се утврђује брисање осуде, а то решење се доставља јавном тужиоцу — чл. 512. ЗКП.

7.3.1. Брисање осуде на основу судске одлуке (чл. 93. ст. 5. Кривичног закона СФРЈ) доноси се у посебном поступку, али је пре доношења решења обавезно саслушање јавног тужиоца — чл. 513. ст. 5. ЗКП.

7.4. Осуђени може поднети суду, који је судио у првом степену, молбу за престанак одређених мера безбедности или правних последица осуде. Поступак за доношење одлуке по молби предвиђен је у чл. 515. ЗКП, а у ст. 4. и 5. тог члана предвиђено је саслушање јавног тужиоца пре стављања предлога односно доношења одлуке.

7.5. На основу чл. 520. ст. 2—7. ЗКП предвиђена је изузетна могућност извршења стране кривичне пресуде, под условом да је то предвиђено међународним уговором. У ст. 3. пом. члана предвиђено је у извршењу стране пресуде да наш надлежни суд донесе одговарајућу пресуду која је основ за извршење, а против те пресуде има право жалбе јавни тужилац — на основу ст. 7. истог члана.

7.6. Ако странац изврши кривично дело у нашој земљи могуће је, под одређеним условима, кривичне списе уступити страни држави ради кривичног гоњења и суђења, уколико се страна држава томе не противи — чл. 522. ст. 1. ЗКП. Пре доношења решења о спровођењу истраге одлуку о уступању доноси јавни тужилац, у току истраге истражни судија а до главног претреса веће, али у оба случаја на предлог јавног тужиоца — чл. 522. ст. 2. ЗКП.

7.7. На основу чл. 523. ст. 1. ЗКП страна држава може поднети захтев да се нашем држављанину или лицу које има пребивалиште у СФРЈ, суди у нашој земљи за кривично дело учињено у иностранству. Такав захтев се упућује надлежном јавном тужиоцу, који може и одбити захтев — чл. 523. ст. 3. ЗКП.

7.8. Поводом молбе стране државе за издавање (екстрадицију) неког лица, у Глави XXXI (чл. 524—540) ЗКП предвиђени су услови и поступак поводом такве молбе. У току поступка треба утврдити да ли су испуњене све претпоставке за издавање, а јавни тужилац може предложити спровођење одређених истражних радњи — чл. 529. ст. 1. ЗКП.

7.8.1. Уколико поводом молбе за издавање странца, веће надлежног суда нађе да нису испуњене законске претпоставке за издавање, доноси решење којим се молба за издавање одбија. То решење се доставља, по службеној дужности, надлежном суду на одлуку, који тек по саслушању јавног тужиоца доноси коначну одлуку — чл. 530. ст. 1. ЗКП.

III. Као што се из напред наведенога види јавни тужилац, као државни орган, има широка и значајна овлашћења у кривичном поступку, која му омогућавају да у потпуности и ефикасно оствари своју функцију.

Мр Жељко Томић
адвокат у Новом Саду

ПРЕНОС УДЕЛА КОД ЗАЈЕДНИЧКИХ УЛАГАЊА СТРАНИХ И ДОМАЋИХ ЛИЦА

Један од значајних видова диспонирања капиталом у оквиру заједничких улагања страних и домаћих лица (у даљем тексту: заједнички подухвати или „joint ventures”) слабо је присутан као предмет разматрања у нашој правној литератури. Слично је и у нашој уговорној пракси — пренос удела по правилу не представља посебан преговарачки проблем, и партнери махом парафразирају релевантне законске одредбе, а осим тога, ређе се користи у пракси понајвише због одсуства домаћег тржишта капитала. Међутим, пренос удела може изазвати крупне последице и проблеме — заједнички подухват претпоставља тешње односе сарадње улагача, што се неминовно рефлектује на његово уговорно регулисање, па персоналне измене по правилу узрокују и измене самог заједничког подухвата. Стога се чини да проблем преноса удела у заједничком подухвату завређује и теоријску и практичну пажњу, посебно у погледу нашег заједничког подухвата због његовог јединственог концепта. Рад садржи и упоредно-правни приказ регулативе преноса удела у оквиру прописа о страним улагањима свих социјалистичких земаља које су донеле такве прописе и дела земаља у развоју Латинске Америке, Африке и Азије,¹ а ради потпунијег сагледавања и оцене наше регулативе о овом проблему.

¹ Мађарска, Румунија, Пољска, Бугарска, НР Кореја, Куба, Кина, Вијетнам, Југославија, Етиопија, Алжир, Судан, Нигерија, Египат, Гана, Ангола, Либија, Сомалија, Сенегал, Тунис, Мароко, Гвинеја, Бразил, Аргентина, земље чланице Картагена споразума, Чиле, Индија, Индонезија, Малезија, Малгашка Република, Пакистан, Мексико, Кувајт.

Партнери заједничког подухвата улагањем капитала стичу сувласништво на сразмерном делу пословне организације подухвата (уколико се ради о укорпорисаном трговачком друштву), тј. на делу њене имовине (уколико се ради о ортаклуку), дакле, стичу друштвене уделе.² Ово је нормална последица приватносвојинских односа одржаних и у заједничком подухвату — партнери губе својину на уложеном капиталу, али за узврат стичу у својину новоосновано или постојеће друштво у оквиру кога се остварује цаједнички подухват. Стога се и право на пренос удела показује као типично својинскоправно овлашћење. Државносвојински системи социјалистичких земаља не ремете горњи след ствари, с обзиром да је државна својина само измењен облик приватне — прописи ових земаља дозволили су организовање заједничких подухвата у облику класичних трговачких друштава западног света (акционарско друштво, сви осим прописа Бугарске, НР Кореје и Кине, друштво са ограниченом одговорношћу свих, и ортаклук прописи Бугарске, Вијетнама и Кубе),³ чије уделе поседују партнери подухвата. Систем друштвене својине је суштински различит од претходна два, што је нашло свог одраза и на наш заједнички подухват — наша ООУР је „пословна организација“ подухвата у којој се односи партнера не темеље на својини, већ искључиво на уговору о улагању. Страни партнери губе својину на уложеном капиталу једнако као и у осталим земљама, али за узврат не стичу у својину ООУР, тј. средства којима она располаже, јер ООУР нема свог власника ван удружених радника и нашег друштва, нити је она власник тих средстава. Стога они немају у ООУР удео у западном смислу те речи („share“), већ једино права и обавезе из уговора о улагању. Дакле, један атипичан, не-својински, уговорни „joint venture“, какав је наш, не може обезбедити партнерима могућност преноса удела, међутим, да би га приближио другим подухватима у погледу уобичајених имовинских права партнера, члан 29. Закона о улагању средстава страних лица у домаће ОУР из 1978. године (у даљем тексту: Закон) предвиђа могућност преноса права и обавеза страног лица из уговора о улагању. Едикт Бугарске бр. 535. из 1980. г. у чл. 13. предвиђа могућност преноса чланских права и обавеза партнера у Удружењу са својством правног лица, међутим, овде се ради о стварноправном преносу удела кога поседују чланови Удружења. Први пренос је пак чисто облигационоправни пренос који

² Подела трговачких друштава према континенталном праву. Види: Стрезоски С., Трговац, трговачка друштва и њихово удруживање у капиталистичким земљама, Нови Сад, 1977.

³ Едикт Бугарске бр. 535. из 1980. (I глава за удружење без својства правног лица, а II глава за удружење са тим својством), Декрет-закон Кубе бр. 50. из 1982. у чл. 1, Закон Кине из 1979. у чл. 4, Декрет Мађарске бр. 28. из 1972. у чл. 1, Закон НР Кореје из 1984. (произилази из више одредби), Закон Пољске из 1986. у чл. 2, Декрет Румуније бр. 124. из 1972. у чл. 9, Декрет Вијетнама бр. 115 СР из 1977. у чл. 7.

одговара установи уступања или преноса уговора из чл. 145. Закона о облигационим односима — предмет преноса није удео, својина на делу ООУР, већ уговорна права и обавезе. Овим је и у нашем заједничком подухвату страним улагачима омогућено да, на посредан начин, диспонирају уложеним капиталом. Међутим, страни улагачи слабо схватају и прихватају несвојински заједнички подухват и његове категорије — тако нпр. један уговор са америчком фирмом из 1977. г. прецизира да пренос права и обавеза из уговора о улагању укључује и пренос удела („transfer of share”), очито на инсистирање страног партнера. И на крају једна термилошка напомена — нашем подухвату одговара израз пренос уговора, али никако пренос удела, међутим, с обзиром на упоредноправни приказ чинило се практичније употребити други израз.

ВРСТЕ ПРЕНОСА УДЕЛА

Преноси удела у заједничком подухвату могу се класификовати према стицаоцу, предмету, облику и слободи преноса. Према стицаоцу пренос може бити на друго страно или домаће лице. По истом критеријуму може се разликовати пренос између партнера подухвата, пренос на пословну организацију подухвата или на трећа лица (ван подухвата). Наведена разликовања су важна са аспекта услова, тј. ограничења преноса — већа се ограничења по правилу предвиђају за пренос на страно лице и на пренос ван подухвата. Према предмету то може бити пренос вредносног или натуралног удела — код последњег већина трговачких прописа предвиђа посебна ограничења у почетном периоду подухвата. Према облику пренос се може реализовати као цесија (удели у друштву са ограниченом одговорношћу, приватној компанији, акције на име), индосамент (акције по наредби) или као традиција (акције на доносиоца). Код првог облика се захтевају строже формалности — писмена форма уговора о преносу, упис у регистар чланова друштва итд. Према слободи пренос може бити добровољан и присилан — први је правило, а други је доказ тежњи земаља у развоју за успостављањем ефикасније контроле над страним капиталом. У том погледу су посебно занимљиви прописи земаља-чланица Картагена споразума, Мексика, Гане, Кувајта, Нигерије,⁴ који принуђују стране улагаче постепено дезинвестирање у одређеним секторима националне привреде или до одређеног прихватљивог процента. Понешто су различити прописи Алжира и Мађарске⁵ који дозвољавају присилан откуп страног удела од домаћих партнера или друштва подухвата због грешке стра-

⁴ Кодекс Гане из 1981, Закон Кувајта бр. 6. из 1965, Закон Мексика из 1973, Декрет Нигерије бр. 3. из 1977. Одлука бр. 24. кодификован текст из 1976.

⁵ Закон Алжира бр. 82-13. из 1982, Декрет-закон Мађарске бр. 19 из 1970.

ног партнера или одлуке домаћих партнера. Наши прописи не разликују пренос унутар и ван подухвата, с тим да пренос на друштво подухвата овде представља пренос на домаћу ОУР у којој је уложен капитал (у даљем тексту: јединица подухвата). Нема категорија натуралног и вредносног удела, преносе се права и обавезе без разлике по томе да ли су стечене улагањем новца или ствари, тј. права. Писмени уговор о преносу је нужан,⁶ док индосирање или традиција нису могући у одсуству удела или акција. Наши прописи не познају присилан пренос.

ОГРАНИЧЕЊА ПРЕНОСА

Земља која прима страни капитал (у даљем тексту: земља-приматељ) је заинтересована за контролу кретања капитала који је у њој ангажован из неколико разлога: да контролише количину, активност и утицај страног капитала у националној привреди, да спречи стварање монопола, да штити друштвену мањину у домаћем предузећу, да убира порез на пренос. С друге стране, партнери заједничког подухвата су у овом погледу такође заинтересовани — заједнички подухват претпоставља комплексну и тесну сарадњу партнера и „скројен“ је према њиховим могућностима и способностима. Стога, земља-приматељ законски регулише преносивост удела у заједничком подухвату, а партнери уговором о улагању.

1. Законска ограничења

а) **Одобрење и регистрација.** — Мањи број посматраних прописа о страним улагањима предвиђа обавезно одобрење за сваки пренос удела: чл. 23. и 24. Правила Кине из 1983. г., чл. 10. Декрета Вијетнама из 1977. г., чл. 21. Закона Египта бр. 32. из 1977. чл. 10. Акта Судана из 1980. г., чл. 34. Закона Пољске из 1986. г. Неки прописи предвиђају одобрење само за пренос на страна лица: чл. 19. и 26. Акта Индије бр. 46. из 1973. г., чл. 7. Одлуке бр. 24, чл. 26. Кодекса Гане из 1981. г., чл. 3. Правила Јордана из 1978. г. (осим за арапске држављане). Овде треба додати и оне прописе који стицање (куповину) удела у домаћем предузећу такође сматрају с раном инвестицијом — тако се нпр. према чл. 8. Закона Мексика из 1973. г. стицање удела третира као страно улагање ако прелази 25% капитала или 49% фиксне имовине домаћег предузећа, а Генерална резолуција бр. 11. из 1975. г. прецизира да се овај члан односи и за куповину постојећих, а не само упис нових удела.⁷ Наш Закон у чл. 30. једино

⁶ Члан 145. Закона о облигационим односима.

⁷ Gordon M. W., *Laws Affecting Foreign Investment in Mexico* скрипте.

за пренос на друго страно лице предвиђа одобрење надлежног савезног органа. Као блаже ограничење, самосталну обавезу регистрације преноса предвиђају прописи Кине (чл. 24. Правила) и наше земље (чл. 30). Најлакше ограничење предвиђа Закон Со-малије из 1977. г. у чл. 11. и Закон Кувајта бр. 6. из 1965. у чл. 4 — нотификацију преноса надлежном државном органу.

б) **Сагласност.** — Због тешњих односа сарадње, у заједничком подухвату ће по правилу бити присутно ово ограничење преноса удела, било по основу законске норме било по основу уговорне одредбе. Сагласност се може тражити за сваки или само за одређени пренос (на друго страно лице, на треће лице, за пренос који стицаоцу омогућава контролу или одређен проценат удела, итд.). Она може бити једногласна или већинска — у другом случају се дефинише квалитет већине, проста или квалификована већина формализована у облику одлуке главног органа друштва подухвата. Прописи о страним улагањима Румуније, Кине, Пољске и Алжира предвиђају сагласност других партнера као услов за пренос, не прецизирајући при томе на који се то пренос односи.⁸ Прописи Бугарске и НР Кореје су прецизнији, те предвиђају сагласност других-другог чланова-члана за пренос удела на треће лице, па је јасно да се одредба односи на пренос ван заједничког подухвата.⁹ Но, треба признати да је дилема више теоретске природе с обзиром да се заједнички подухвати у пракси по правилу оснивају између једног страног и једног домаћег лица, па је сваки пренос удела пренос ван подухвата. Проглас Етиопије бр. 235. из 1983. г. у члану 14. изричито не предвиђа ово ограничење, али се оно може извући из одредбе да страно лице може пренети свој удео другом страном лицу прихватањем за остале partnere. Овде се дакле, сагласност тиче самог избора стицаоца, и односи се само на пренос на друго страно, не и домаће лице, што је специфичност. Што се осталих посматраних земаља тиче, у обзир долазе одредбе њихових трговачких прописа који су меродавни у овом погледу, у одсуству таквих одредби у прописима о страним улагањима. Партнери у заједничком подухвату посредно регулишу ово и друга ограничења преноса самим избором трговачког друштва у коме ће се остваривати заједнички подухват, уколико им је то дозвољено. Начелно се може рећи да се у упоредном праву за акционарска друштва не предвиђа ово ограничење. Ипак, прописи о страним улагањима Румуније и Етиопије су пример за супротно, јер предвиђају и за ово друштво услов сагласности. Код друштва са ограниченом одговорношћу сагласност је правило — земље које га посматрају више као друштво капитала овлашћују или обавезују чланове да статutom предвиде ограничења преносивости, па то зависи од самих чланова да ли ће га предвидети, док земље које га посматрају више као

⁸ Чл. 13. Декрета Румуније бр. 424. из 1972, чл. 4. Закона Кине из 1979, чл. 34. Закона Пољске из 1986, чл. 43 Закона Алжира из 1982.

⁹ Чл. 23. Едикта Бугарске из 1980, чл. 8. Закона НР Кореје из 1984.

персонално друштво редовно предвиђају сагласност (као нпр. трговачки прописи Мексика, Уругваја, Аргентине, Бразила, Колумбије када се ради о преносу на трећа лица.¹⁰ Код ортачких друштава сагласност је такође редован услов.

Решења важећа за наш заједнички подухват су специфична: члан 29. Закона предвиђа сагласност јединице подухвата и осталих сауговарача за пренос права и обавеза страног лица на друго страно или домаће лице, ако уговор другачије не регулише. Прво, одредба је, јасно, диспозитивне природе, али због њене стилизације није јасно на чега се односи диспозиција партнера — да ли на саму могућност преноса (уз коју увек мора постојати сагласност), или и на могућност искључења сагласности за пренос, но, о томе мало касније. Друго, врло је специфична обавеза сагласности јединице подухвата, због тога што ова не мора увек бити и партнер подухвата, бар према неким нашим ауторима.¹¹ У упоредном праву постоји као ограничење сагласност пословне организације подухвата, али она се своди на сагласност свих или већине партнера, док не постоји сагласност јединице подухвата која је посебно правно лице просто из разлога што ова није партнер, већ само остварује пословање. Треба још напоменути да и овде постоји проблем одређења на који се пренос сагласност односи — да ли друго страно или домаће лице могу бити и сауговарачи, или су само трећа лица. Стриктно узев, могућа су оба тумачења, јер је и (прво) страно лице сауговарач, па опада можда намеравамо разликовање других лица, и осталих сауговарача. Стога треба узети као важеће шире тумачење, да се ограничење сагласности односи на сваки пренос, осим на јединицу подухвата.

Напокон, један посебан пренос такође захтева сагласност. Ради се о преносу удела страног партнера на пословну организацију подухвата, за који се такође предвиђа у упоредном праву ово ограничење, али се овог пута ради о сагласности преносиоца. Наиме, друштво тада откупљује сопствени удео и исплаћује свом члану његову вредност, која се опет према пореским прописима сматра за добит или дивиденду и подлеже знатним пореским оптерећењима, па трговачки прописи обично предвиђају пристанак члана коме је удео откупљен. Наши прописи не предвиђају такве модалитете, мада је могућа слична ситуација — када јединица подухвата откупи права и обавезе страног партнера, с обзиром да је она истовремено и пословна организација подухвата.

в) Право пречег откупа. — Предвиђају га прописи Етиопије, Кине, Алжира, Гане и Југославије. Осим наведених, прописи о страним улагањима Мексика и Одлука бр. 24. предвиђају да домаћа лица могу, односно имају предност код стицања удела у домаћим предузећима (у Мексику ако Национална комисија тако

¹⁰ Прица Р., Организациони облици директних иностраних инвестиција, упоредноправна студија, Београд 1976, стр. 55.

¹¹ Op. cit.

одлучи), што подразумева и стицање удела страних лица.¹² Преглед није потпун, јер и трговачки прописи неретко предвиђају ово ограничење као друштва са ограниченом одговорношћу, као нпр. Закон Египта бр. 159. из 1981. г. или Закон Либије бр. 65. из 1970. г. (чл. 118, чл. 18). Размотримо поближе одредбе наведених прописа. Прво треба утврдити у чију је корист предвиђено право пречег откупа — у Етиопији и Алжиру је предвиђено у корист домаћег партнера, у Кини, Египту, Либији и осталим земљама чији га трговачки прописи познају у корист осталих партнера, у Мексику и чланицама Картагена споразума у корист домаћих и субрегионалних лица уопште (независно од тога да ли су партнери подухвата или нису), и у Гани у корист државе (и то само код заједничких подухвата у рударству и експлоатацији нафте). Друго, треба утврдити на који се пренос оно односи — у Кини, Египту, Либији и осталим земљама чији га трговачки прописи познају се односи на пренос на трећа лица, у Етиопији, Мексику и чланицама Картагена споразума на пренос на друго страног лице (партнера или не), Гани на сваки пренос. Треће, треба утврдити и рок до ког се може користити ово право, тј. до када је страног лице везано обавезном понудом имаоцу права — у Етиопији 90 дана, у Мексику исто, уз могућност продужења за још толико на захтев заинтересованих домаћих лица, у Египту и Либији 30 дана. Једино Кина предвиђа да се пренос не може вршити под повољнијим условима од оних из обавезне понуде, но, и у другим земљама (други) прописи дају упориште за могућности судског поништаја преноса под повољнијим условима од понуђених.

Решења важећа за наш заједнички подухват су, наравно, специфична. Право пречег откупа код нас ужива јединица подухвата, која према неким ауторима не мора бити партнер. Дакле, саговорачи, партнери немају ово право — искоришћавање овог права одговара откупу сопственог удела од стране трговачког друштва, с тим да нема смањења „капитала“ подухвата, већ се промовише нови партнер подухвата или овај увећава свој „удео“. Ово ограничење се највероватније (види код претходног ограничења) односи на сваки пренос, дакле, и на пренос на (другог) домаћег партнера, што је специфичност. Рок за изјашњење по обавезној понуди је 60 дана, али специфична је диспозитивност ове одредбе. Наш Закон у члану 30. забрањује пренос под повољнијим условима од оних из обавезне понуде, и пружа могућност јединици подухвата да тражи судски поништај преноса противног овим одредбама.

На овом месту треба нешто рећи о односу између наведена два ограничења преноса удела. Прописи о страним улагањима Кине, Алжира, Етиопије и Југославије познају оба ограничења, па је оправдано поставити горњи проблем. Кумулација оба огра-

¹² Чл. 14. Прогласа Етиопије из 1983, чл. 23. Извршних прописа Кине из 1983, чл. 43. Закона Алжира из 1982, чл. 13. Кодекса Гане из 1981, чл. 3. Одлуке бр. 24, чл. 9. Закона Мексика.

ничења није оправдана нити је у пракси остварљива, јер се ова два ограничења по природи ствари искључују. Јединица нашег подухвата може нпр. ускраћивањем сагласности обезбедити пренос права и обавеза на себе или друго домаће лице, па јој није потребно право пречег откупа, и обратно. При кумулацији право на пренос удела је фактички скоро потпуно онемогућено, што доводи до пат позиције уколико не постоји намера да се неко присилно задржава у једном дугорочном односу сарадње какав је заједнички подухват. Стога се алтернација чини једино исправном — члан 43. Закона Алжира из 1982. г. предвиђа да је за пренос удела страног партнера потребна сагласност и/или право пречег откупа за домаћег партнера. Ограничавање давања сагласности нпр. на избор страног стицаоца, као у Етиопији (члан 14. Прогласа), коју домаћи партнери имају уколико не желе остварити право пречег откупа, такође може бити разумно решење, међутим, фактички се то може претворити у неограничену сагласност. Најконзистентније решење предвиђа Закон Пољске из 1986. г. — члан 34. само предвиђа сагласност других партнера, али зато регулише даљи поступак у случају ускраћивања ове сагласности на задовољавајући начин. Наиме, тада преносилац може тражити од осталих партнера да у року од два месеца именују другог купца (услове плаћања може и суд одредити на захтев заинтересоване стране), и уколико га не именују или овај о року не исплати пренос, компанија се распушта по сили закона. Наш Закон предвиђа кумулацију оба ограничења само делимично — јединица подухвата има право и да ускрати сагласност и да прва откупи права и обавезе ако то жели, док (други) сауговорачи имају само прво право. Чини се да, упркос стилизацији одредбе чл. 29, треба дозволити уговорно искључење сагласности јединице подухвата, јер јој остаје право пречег откупа, а осталим сауговорачима право да ускрате сагласност, што већ представља неку праведнију равнотежу између права страних и домаћих лица. Наша уговорна пракса махом потврђује горње схватање.

г) **Остала ограничења.** — У упоредном праву позната су и разна друга ограничења преноса удела. Најчешћа и најзначајнија су она која се тичу времена и обима преноса. Прописи о страним улагањима Египта, Чилеа, Аргентине нпр. ограничавају могућност преноса у неком почетном периоду пословања заједничког подухвата (од 3—5 година од уноса страног капитала у земљу).¹³ Слична ограничења се неретко предвиђају за натуралне и оснивачке акције,¹⁴ а и ограничења трансфера прихода од преноса страног удела посредно дају исти резултат. Ограничења обима преноса, где су типични примери прописи о страним улагањима Мексика, чланица Картагена споразума и Либије, мотиви-

¹³ Чл. 21. Закона Египта бр. 32. из 1977, чл. 4. Статута Чилеа из 1977, чл. 13. Закона Аргентине бр. 21.382 из 1980.

¹⁴ Тако нпр. чл. 45. Закона Египта бр. 159. из 1981, чл. 6. Закона Либије бр. 65. из 1970.

сана су заштитом друштвене мањине, као и домаћих улагача — поред забране пробоја евентуално прописаног максималног процента страног капитала у подухвату, предвиђа се и посебан проценат капитала за пренос у односу на укупан друштвени капитал (нпр. 10 % капитала акционарског друштва у Либији је максимум дозвољеног преноса).¹⁵ Ова и друга ограничења наш Закон не познаје, па не постоји посебан интерес за њиховим детаљнијим излагањем у оквиру овог рада.

2. Уговорна ограничења

Партнери заједничког подухвата могу и требају регулисати материју преноса удела у статуту пословне организације подухвата или у уговору о улагању, било зато што су законске одредбе нејасне или недовољне, било зато што оне само овлашћују или обавезују на уговорно регулисање. Тако прописи о страним улагањима Вијетнама, Кубе и Мађарске обавезују партнере на уговорно регулисање, док нпр. прописи Кине, Румуније и Југославије, поред когентне регулативе, овлашћују на то партнере. Највећу пажњу заслужују свакако наша уговорна пракса и уобичајена ограничења преноса — сагласност, право пречег откупа.

Код сагласности партнери требају у уговору прецизирати на који се то пренос односи, да ли је потребна сагласност свих осталих партнера или само већине и које већине, у којим се случајевима она може ускратити или то може увек, шта значи ћутање партнера, рок за изјашњење, какав је поступак за случај ускраћивања сагласности итд. Пренос удела унутар заједничког подухвата, осим у нашем подухвату, махом неће бити условљен сагласношћу, а исто се може уговорити и за пренос на филијалу, тј. придружено предузеће преносиоца, ако то дозвољавају домаћи прописи о улагању. Тако је нпр. уговор из 1977. г. наше и америчке фирме дозволио страном партнеру пренос права и обавеза на његову филијалу без сагласности, с тим да страни партнер гарантује извршење свих пренетих обавеза. Сагласност се може ограничити за одређене случајеве, нпр. за пренос на конкурентна страна или домаћа лица или за пренос пре истека одређеног почетног периода. У нашој уговорној пракси се неретко само начелно одређује да се сагласност може одбити само из оправданих разлога, тј. да она неће бити безразложно ускраћена, што међутим, отвара проблем тумачења (макар се могу примерично навести разлози). Наведене одредбе ублажавају законско ограничење, а наша пракса познаје и примере искључења сагласности јединице подухвата или пак (осталих) саговорача — тако нпр. уговор из 1979. г. наше и америчке фирме предвидео је само са-

¹⁵ Види чл. 11. Одлуке бр. 46, чл. 2. Одлуке бр. 124, чл. 3. Одлуке бр. 24. Генералну резолуцију Мексика бр. 14. из 1977, чл. 7. Закона Либије бр. 65. из 1970, види и Gordon M. W., Op. cit.

гласност домаћег сауговарача, а не и сагласност три јединице подухвата. Питање је, међутим, колико је оваква пракса заснована на Закону. Речено је већ да је члан 29 могуће двојачко тумачити — очито је да је орган одобравања шире протумачио наведену одредбу, тј да партнери могу делимично и искључити сагласност за пренос права и обавеза страног лица. Међутим, нема примера за потпуно искључење сагласности, па се по свему судећи може рећи да је наш орган одобравања заузео једно еластично становиште које делимично дозвољава оба тумачења. Ово се чини оправданим, посебно искључење или ограничење сагласности јединице подухвата, с обзиром да њој преостаје и право пречег откупа права и обавеза страног партнера. Међутим, начелно не треба допустити могућност различитог тумачења одредбе која регулише овако осетљиво питање. Такође се чини озбиљним пропустом законодавца што није регулисао да ли поступак у случају ускраћивања сагласности за пренос, јер је нереално приморавати страног партнера да против своје воље опстаје везан уговором нпр. наредних 10 — 15 година. Стога треба дозволити партнерима да уговоре нпр. обавезу откупа права и обавеза страног партнера сходно номиналној вредности улога или стању улога на евиденционом рачуну средстава подухвата.¹⁶

Што се права пречег откупа тиче, партнери такође требају уговором прецизирати који партнер ужива то право, на који се то пренос односи, рок до ког је понуда преносиоца обавезна (тј. рок за изјашњење или остваривање овог права), начин поделе стеченог удела уколико има више стицаоца, евентуално обавезну садржину обавезне понуде преносиоца итд. Тако нпр. у нашем заједничком подухвату ово право ужива само јединица подухвата, али уговор о улагању то може предвидети и за ког домаћег сауговарача. Међутим, противно је Закону лишити уговором јединицу подухвата овог права, а у корист нпр. (другог) домаћег сауговарача, јер је одредба члана 30. Закона когентне природе, за разлику од одредбе члана 29. Тако је уговор из 1979. г. наше и америчке фирме предвидео ово право само за домаћег сауговарача. Партнери ће по правилу, осим у нашем подухвату, ово ограничење предвидети само за случај преноса ван подухвата, што је потребно прецизирати због нејасних одредби прописа о страним улагањима, како је то раније изнето. Опреза ради треба такође у уговору дефинисати шта све треба да садржи обавезна понуда преносиоца, јер се може десити да се не зна да ли је понуда прихваћена од имаоца права пречег откупа, или шта се сматра повољнијом понудом, због недефинисаног начина, рока исплате, и сл. Тако је због непостојања уговорних одредби у овом погледу дошло до арбитражног спора између наше и швајцарске фирме по уговору из 1975. г. између осталог и због тога

¹⁶ Друго могуће решење било би да партнери уговоре да неоправдано ускраћивање сагласности представља повреду уговора која даје право на раскид уговора, па би уместо преноса страни партнер могао да се повуче и репатрише свој капитал.

што је домаћи партнер прихватио да откупи уложену страну опрему уз исплату у домаћој валути комисијски утврђене вредности опреме, но, страни партнер је тражио исплату стране валуте.¹⁷ Уговор из 1982. г. наше и америчке фирме прецизира да услови обавезне понуде садрже и валуту плаћања ако треће лице није домаће припадности, те да су услови понуде једнаки онима уговореним са трећим лицем. Решење са једнаким понудама је сасвим задовољавајуће због једноставности и ефикасности у избегавању евентуалних спорова. По нашем Закону партнери могу уговорити и други рок за изјашњење јединице подухвата о обавезној понуди, међутим, у пракси се не користи ова могућност.

Наравно, партнери могу уговорити и друга ограничења преноса — гаранцију преносиоца за извршење обавеза, забрану преноса на конкурентно предузеће, забрану промене уговора о улагању као последицу преноса, забрану преноса у једном почетном периоду заједничког подухвата и сл. Посебно се истиче последње ограничење као врло корисно, а због консолидације подухвата, потпуног преноса и развоја унете стране технологије, освајања планираних страних тржишта. Неке обавезе из уговора о улагању, као оне везане за технолошки процес, тешко су преносиве без оштећења интереса осталих партнера, друге су опет неопходан елемент финансијског, девизног пословања подухвата. Стога у нашој пракси има уговора којима се страна лица одричу права на пренос унутар одређеног периода од дана уписа уговора о улагању у регистар, обично до 5 година.¹⁸ На крају треба истаћи да није упутно ограничити уговорну регулативу преноса само на два партнера, па ни кад једино они учествују у подухвату, због могућности накнадног приступања других партнера (у супротном би се уговор касније морао мењати). Такође треба допустити могућност преноса и за домаће partnere који нису јединица подухвата, мада то Закон не предвиђа, али ни не забрањује.

Из изнетог се може закључити да се у практичној равни правна регулатива права на пренос права и обавеза страног лица у нашем заједничком подухвату много не разликује од регулативе права на пренос удела у подухватима социјалистичких земаља и земаља у развоју. Главне разлике произилазе из „асиметричног“ приступа нашег Закона — овај регулише само могућност преноса права и обавеза страног лица и не претпоставља ову могућност и за домаће лице, за разлику од осталих прописа о страним улагањима који у овом погледу једнако третирају partnere, као и због специфичности пословне организације нашег подухвата и недостатка домаћег тржишта капитала — ово условљава прилично „тврду“ регулативу и слабије могућности преноса. Такође треба рећи да ова материја очито има својих дилема и проблема,

¹⁷ Арбитражно веће је овај проблем третирало као репатријацију капитала.

¹⁸ Види о томе Голдштајн А., Уговор о страним приватним инвестицијама, Загреб 1972, стр. 110—111.

па је о томе упутно водити рачуна како код, надамо се, скорих измена нашег законодавства о страним улагањима, тако и код закључивања уговора о улагању. Оквир овог рада није био довољан за излагање могућности трансфера прихода од преноса удела страног лица, мада представља саставни део ове материје. Упоредноправни преглед имао је и споредан циљ — да укратко информише наше фирме које улажу средства у друге земље о могућностима преноса удела у њиховим заједничким подухватима.

ЛИТЕРАТУРА

Gordon M. W., Observations on the Nature of Joint Ventures in Mexico, Boston College Int. and Comp., Law Review, Vol. 2, No. 2, 1979.

Gordon M. W., Laws Affecting Foreign Investment in Mexico, скрипте.

Heuser H., Des Joint Venture — Gesetz der Volksrepublik China von Juli 1979, Rechts der Int. Wirtschaft XII 1979.

Messman S., Заједничка улагања у социјалистичким земљама са посебним освртом на Југославију, Правни живот, бр. 11, 1985.

Митровић Д., Право о улагању средстава страних лица (заједничко улагање), Нови Сад, 1981.

Bushnel G. E. III, The Development of Foreign Investment Law in Egypt and its Effects on Foreign Private Investments, The Georgia Journal of Int. and Comp., Law, Vol. 10, issue 2, 1980.

Прица Р., Организациони облици директних иностраних инвестиција, упоредноправна студија, Београд 1976.

Томић Ж., Имовинска права страних улагача из уговора о заједничком улагању (маг. рад), Нови Сад, 1986.

Scriven J. G., Joint Venture Legislation in Eastern Europe: A Practical Guide, Harvard Int., Law Journal, Vol. 21, No. 3, 1980.

Kuba — Joint Venture — Gesetzgebung, Rechts-Information, No. 158, 1982.

Бабић Б. С., Страни приватни капитал и развој неразвијених земаља: нека искуства Азије, Београд 1982.

Голдштајн А., Уговор о страним приватним инвестицијама у Југославији, Загреб 1972.

Буретић С., Уговор о улагању средстава страних лица у домаће ОУР, Београд 1978.

Klingenberg M. F. i Pattison J. E., Joint Ventures in PR China: The New Legal Environment, Virginia Journal of Int. Law, Vol. 19, No. 4, 1979.

Слободан Бељански

адвокат у Новом Саду

ИЗМЕНЕ У КРИВИЧНОМ ЗАКОНОДАВСТВУ

Од увођења подељене законодавне надлежности недавно је у нашем кривичном законодавству извршена друга промена номиналних новчаних величина, које се појављују било као врста санкције, било као конститутивни или квалификаторни услов инкриминације.¹ Ради се, практично, о настојању да се новчани износи, садржани у кривичноправним нормама, ускладе са стварном корисношћу новца и његовом опадајућом разменљивом вредношћу *pari passu*,² и тако поново успостави „правична цена“ (*pretium iustum*), која би одговарала првобитној или жељеној сразмери између друштвене опасности и сврхе кажњавања, с једне стране, и економских чињеница, с друге стране.

Колико је законодавац успео у овом настојању и какве се правне последице његових интервенција могу очекивати?

¹ Кривични закон СФРЈ (Сл. л. СФРЈ бр. 44/76) и кривични закони република и покрајина (Сл. л. СР БиХ бр. 16. и 19/77, Сл. л. СР ЦГ бр. 12/77, Нар. новине СРХ бр. 25/77, Сл. весник СРМ бр. 25/77, Сл. гл. СРСр. бр. 26/77, Ур. лист СРСл. бр. 12/77, Сл. л. САПВ бр. 17/77, Сл. л. САПК бр. 20/77) примењују се, уз изузетке за поједине одредбе, од 1. јула 1977. године.

Прве измене новчаних износа у овим законима примењују се од 1. јула 1984. године.

Нове измене, према Закону о изменама КЗ СФРЈ (Сл. л. СФРЈ бр. 74/87) треба да ступе на снагу 1. јануара 1988. године. У тренутку писања овог чланка (средина децембра 1987) у току су припреме за одговарајуће измене републичких и покрајинских закона.

Закон о кривичном поступку (Сл. л. СФРЈ бр. 4/77) ступио је на снагу 1. јула 1977. године, а прве измене новчаних износа у њему примењују се од 1. јула 1985. године. Нове измене, према Закону о изменама ЗКП (Сл. л. СФРЈ бр. 74/87) ступиле су на снагу 22. новембра 1987. године.

² У смислу објашњења Џ. М. Кејнза да новац не поседује еластичитет супституције (J. M. Keynes, *The General Theory of Employment, Interest and Money*, New York, 1936, s. 223—4).

Погледајмо, најпре, о каквим се променама ради.

У Закону о кривичном поступку повишени су за пет пута (са 10.000. дин. иа 50.000. дин.) износи новчаних казни — процесних репресивних мера, којима је циљ заштита угледа суда (чл. 78. ст. 1), одржавање реда (чл. 180. ст. 1. и чл. 295. ст. 1), спречавање процесних злоупотреба (чл. 144. ст. 1), прибављање привремено одузетих предмета (чл. 211. ст. 2) и обезбеђење присуства и исказа сведока и вештака (чл. 237. ст. 1. и 2. чл. 243. ст. 2. и чл. 303. ст. 3).

У претходној измени Закона о кривичном поступку, из 1985. године, износи ових казни били су повишени за десет пута.

У кривичном закону СФРЈ, изузев износа доње границе новчане казне и доње границе за ублажавање новчане казне (тамо где је она прописана са назначењем најмање мере) чије повећање је осмоструко, сви остали новчани износи повишени су за десет пута.³

Претходно повишење, из 1984. године, било је петоструко.⁴

Аналогне промене треба да уследе и у посебним деловима републичких и покрајинских кривичних закона, са важењем од 1. јануара 1988. године.⁵

Судећи по образложењу законског предлога⁶ измене немају реформаторске претензије ни у сфери криминалне политике. Напротив, њихова је сврха да се оснажи критеријум о друштвеној опасности појединих кривичних дела из времена када су та кривична дела одређена (може се претпоставити да се ради о односима одређеним 1977. године).

³ Измене обухватају пет одредби из општег дела: о минимуму и максимуму новчане казне (чл. 39. ст. 1), замени новчане казне за затвор (чл. 39. ст. 3), ублажавању новчане казне (чл. 43. ст. 1. тач. 6), стицају новчаних казни (чл. 48. ст. 2. тач. 5) и урачунавању притвора и раније казне (чл. 50. ст. 3) и једанаест одредби из посебног дела, које се односе на осам кривичних дела и поједине њихове облике: трговина златним новцем, страном валутом и девизама (чл. 167. ст. 1), издавање чека без покрића (чл. 172. ст. 3. и 4), злоупотреба службеног положаја (чл. 174. ст. 4), проневера у служби (чл. 175. ст. 2), превара у служби (чл. 176. ст. 2), пљачка у служби (чл. 177. ст. 1), несавестан рад у служби (чл. 182. ст. 1. и 2) и крађа оружја или дела борбеног средства (чл. 223. ст. 2. и 3).

⁴ Изузев максимума и специјалног максимума новчане казне (чл. 39. ст. 1) и стицаја новчаних казни (чл. 48. ст. 2. тач. 5) где је повишење, и тада, било десетоструко.

⁵ Према предлогу Закона о изменама и допунама Кривичног закона САНВ измене новчаних износа односе се на кривична дела: несавесно пословање у привреди (чл. 98. ст. 1. и 2), недозвољена трговина (чл. 109. ст. 4), неисправно мерење (чл. 115. ст. 2), пореска утаја (чл. 116. ст. 1. и 2), тешка крађа (чл. 128. ст. 2), утаја (чл. 132. ст. 3), превара (чл. 133. ст. 2), пљачка (чл. 134. ст. 1), оштећење туђе ствари (чл. 137. ст. 2), несавесно чување друштвене имовине (чл. 138. ст. 1. и 2), ситна крађа, утаја или превара (чл. 140. ст. 2), прикривање (чл. 147. ст. 3), угрожавање саобраћаја (чл. 159. ст. 1), злоупотреба службеног положаја или овлашћења (чл. 202. ст. 4), несавестан рад у служби (чл. 205. ст. 1. и 2), превара у служби (чл. 207. ст. 2) и проневера (чл. 211. ст. 2).

⁶ Из Предлога за доношење и предлога Закона о изменама и допунама КЗ САНВ од 18. XI 1987. год. Покрајинског секретаријата за правосудје и управу САНВ бр. 713-14/87.

Нека економска мерила, међутим, показују да повећања нису адекватна и да не одговарају у потпуности прокламованој сврси. До средине децембра 1987. године вредност динара је у односу на просечну вредност седам конвертибилних валута опала од 1. јула 1984. године за 13,26 пута, а од 1. јула 1977. год. за 83,92 пута. У периоду од 1. јула 1977. године до средине децембра 1987. нпр. цена бензина порасла је равно за стотину пута. Од средине 1984. године па до средине децембра 1987. године цене на мало порасле су за око дванаест пута, а трошкови живота око једанаестито пута.⁸ Све ово показује да ревалоризација са индексом 1000 у односу на последњу измену закона са индексом 5000 у односу на цео период од 1977. донекле потцењује стварни пад вредности динара.

Поред тога, измене закона, очигледно, нису благовремене. Ако је веровати Ростову⁹ да је светска привреда, након кризе 70-их година праћене стагнацијом и инфлацијом, после 1972. године ушла у пети дуги циклус раста, тада би њој, заиста, одговарали и дуги циклуси монетарних ревизија у кривичноправним нормама. Али, или се Ростов преварио или ми нисмо део такве привреде. Још једном се, наиме, показало да у нестабилним привредним условима, какви су наши, уз брзи и стални пад вредности новца, тамо где је новац у одређеним износима уграђен у правне норме, инертно законодавство брзо застарева. Спољашња промена значења и функције неких чинилаца који га обележавају даје таквом законодавству, иако формално непокретном, непрестани и тешко предвидиви унутарњи ток, који га из месеца у месец доводи у несклад са сопственим смислом и сопственим принципима. Тако смо и ми, током протекле три и по године, били сведоци све наглашеније деструкције материјалног кривичног законодавства, које је, неоправдано одлажући тренутак у коме ће само бити измењено, допустило да га посредно битно мењају животне околности.

Када се новац појављује као *differentia* кривичне норме он подразумева одређени „егзистенцијални минимум“ испод кога кривично дело, његов облик или сама санкција губе правни смисао и друштвено оправдање. Падом вредности новца, зато, истовремено падају и обим и оштрина кривичноправне заштите када је новац инструментални облик санкције, а расту формални обим и оштрина кривичноправне заштите када је новац инструментални облик кривичног дела. Закон доспева у структурну кризу јер губи и хомогеност и правичност. До критичне границе продубљивала се разлика између кривичних дела чији елемент, објективни услов или квалификаторну околност представља одређени новчани износ и кривичних дела која су везана за друга трајнија, непро-

⁷ У обрачун су узети званични курсеви валута САД, 3. Немачке, В. Британије, Француске, Швајцарске, Италије и Аустрије.

⁸ В. Месечни статистички преглед Покр. завода за статистику САНВ бр. 12/86 и 7/87.

⁹ R. Rostow, *The World Economy: History and Prospects*, Un. of Texas Press, 1978, с. 110. О томе више: Љ. Јоксимовић, *Дуги циклуси у светској привреди* (Гледишта, Бгд, 7—10/84).

менљива или мање променљива добра, или за величине које су да-
те описно и зато подложне тумачењу.

У ситуацијама каква је ова увек је присутна недоумица: да
ли је кашњење у промени закона резултат процене да у интересу
права законе не треба често мењати, или је, можда, дуго „ћута-
ње“ имало прикривену криминалополитичку позадину, — до
промене проширујући зону кривичноправне репресије, а од про-
мене проширујући зону декриминализације?¹⁰ Ако је у питању
оно прво ефекат би био супротан, јер би и трајање status quo-а
и знатност промене ослабили уместо да учврсте правну сигур-
ност. Ако је, пак, у питању ово друго тада би два различита ин-
тереса била исувише грубо супротстављена. Највероватније је да
појава није монокаузална него вишезначна и сложена као и са-
ми узроци криминалитета на који се она највише односи.¹¹

Измене ће у судској пракси проузроковати низ последица
чија ће основа бити фактичке природе, а утицај, по свој прили-
ци, — краткотрајан:

— Осим у СР Словенији, у којој већ постоји потпуна прво-
степенна надлежност Основног суда,¹² у првом степену повећаће
се надлежност Основних-Општинских судова, а смањити надлеж-
ност Виших-Окружних судова;

— истовремено, у другом степену повећаће се број пред-
мета из надлежности Виших-Окружних судова, а смањити број
предмета из надлежности Врховних судова;¹³

— смањити се обим овлашћења јавног тужиоца, а повећати
обим овлашћења приватног тужиоца;¹⁴

¹⁰ Lj. Bavcon, Kriminalna politika in njene tendence v socijalistični
družbi, Љубљана, 1958.

¹¹ В. Камбовски, Ново југословенско кривично законодавство у свет-
лости основних постулата криминалне политике, Наша законитост, 5/77.

¹² С. Пихлер, Прилог проучавању општих особености привредног кри-
миналитета, Наша законитост, 1/79.

¹³ Изузев за признавање одлука страних судова (в. чл. 29. и чл. 33.
Закона о редних sodiščih, Uradni list SRS, 10/77).

¹⁴ Када је стварна надлежност за Општинске-Основне судове одређена
по висини запрећене казне до 10 година (У Законима о редовним судо-
вима: чл. 33. СРХ — Нар. н. бр. 5/77, чл. 34. СР БиХ — Сл. л. бр. 19/86,
чл. 38. СРЦГ — Сл. л. 27/85, чл. 36. СРМ — Сл. в. 17/79, чл. 19. САПВ —
Сл. л. 3/79), у свим оним случајевима где је прибављена имовинска корист
од досадашњих преко 500.000. дин. па до 5.000.000. дин., неће се више ра-
дити о кривичним делима из чл. 172 ст. 4. чл. 177. ст. 1. и чл. 223. ст. 3.
КЗ СФРЈ, те чл. 134. ст. 1. КЗ САПВ и одговарајућим крив. делима из ос-
талих КЗ, за која је до сада био надлежан Окружни-Виши суд, него о дру-
гим кривичним делима са запрећеном казном која не може бити виша од
10 година, за која је надлежан Општински-Основни суд.

При томе, треба имати у виду да је само у СР Хрватској истрага
у целини поверена Окружним судовима.

Измене закона не односе се ни на једно кривично дело које је по
врсти стављено у надлежност Окружним-Вишим судовима.

¹⁴ За крив. дело оштећења туђе ствари (чл. 137. ст. 2. КЗВ), код ште-
те од досадашњих преко 150.000. дин. па до садашње границе од 1.500.000.
дин., ако је оштећена ствар у својини грађана или грађанских правних
лица неће се више радити о ст. 2. него о ст. 1, дакле, о облику крив. дела
за који се гоњење предузима по приватној тужби (чл. 137. ст. 3. КЗВ).

— смањиће се број ситуација у којима окривљени мора имати браниоца после подигнуте оптужнице;¹⁵

— смањиће се број случајева у којима је била могућа конфискација имовине и у којима је, у вези са овим, било могуће доношење привремених мера обезбеђења или одузимање возачке дозволе;¹⁶

— доћи ће до обустављања кривичног поступка услед наступања застарелости кривичног гоњења (чл. 171. ст. 1. тач. 3. чл. 270. тач. 3. ЗКП) или због тога што извршена радња не представља кривично дело, до одбацивања кривичне пријаве, оптужног предлога или приватне крив. тужбе (чл. 153. ст. 1. чл. 438. ст. 1. ЗКП), до ослобађања од оптужбе (чл. 350. тач. 1. ЗКП), до одбијања оптужбе (чл. 349. тач. 2, 3. и 6. ЗКП), до преиначења првостепене пресуде од стране другостепеног суда (чл. 387. ст. 1. ЗКП), до одбацивања оптужног предлога или приватне кривичне тужбе (чл. 438. ст. 1. ЗКП), до обуставе истраге (чл. 171. ст. 1. тач. 1. и ст. 2. ЗКП), до обуставе поступка поводом захтева председника већа (чл. 277. ЗКП);¹⁷

Кривична дела крађе, утаје и преваре, код вредности од досадашњих преко 5.000. дин. па до 50.000. дин., ако је учинилац ишао за тим да прибави малу имовинску корист, а извршена су на штету имовине у својини грађана или грађанских правних лица, сада ће представљати кривично дело ситне крађе, утаје или преваре за које се гоњење предузима по приватној тужби (чл. 140. ст. 4. КЗВ).

¹⁵ Све оне ситуације у којима ће се, услед блаже квалификације, радити о кривичном делу за које се по закону не може изрећи десет година затвора или тежа казна (чл. 70. ст. 2. ЗКП).

¹⁶ Казна конфискације имовине, према чл. 40. ст. 2. и чл. 173, чл. 239. и чл. 200. КЗ СФРЈ више неће бити могућа у случајевима код којих се, услед промене граничних износа, више неће радити о кривичним делима из чл. 167. ст. 2, чл. 172. ст. 3. и ст. 4, чл. 174. ст. 4, чл. 175. ст. 2, чл. 176. ст. 2. и чл. 223. ст. 2. и ст. 3. КЗ СФРЈ, него о блажим облицима ових кривичних дела, или пак неће постојати крив. дело из чл. 177. ст. 1. КЗ СФРЈ, него основна крив. дела. Исто тако, према чл. 126. чл. 149. и чл. 216. КЗВ конфискација неће бити могућа за измењене квалификације на блажи облик крив. дела из чл. 109, чл. 116, чл. 133, чл. 202, чл. 207. и чл. 211, или на другу врсту крив. дела уместо крив. дела из чл. 128. и чл. 134. КЗВ.

¹⁷ До оваквих решења доћи ће, нпр. у ситуацијама које су до сада садржале, а убудуће неће садржати обележја кривичног дела. Тако, уколико вредност златног новца, стране валуте, девиза или злата не прелази износ од 500.000. дин. (до сада је било 50.000. дин.) више неће постојати крив. дело из чл. 167. ст. 1. КЗ СФРЈ, нити ће, ако штета не прелази износ од 500.000. дин. (до сада 50.000. дин.), постојати крив. дело из чл. 182. ст. 1. КЗ СФРЈ. Исто тако, уколико штета, одн. износ обавезе не прелази износ од 500.000. дин. (до сада 50.000. дин.) неће постојати крив. дела из чл. 98. ст. 1., чл. 116. ст. 1., чл. 138. ст. 1. и чл. 205. ст. 1. КЗВ, нити ће, уколико штета не прелази 1.000.000. дин. (до сада 100.000. дин.) а једина је последица постојати крив. дело из чл. 159. ст. 1. КЗВ. Промена квалификације на кривична дела и поједине облике кривичних дела са блажом запрећеном казном скратиће и рокове застарелости гоњења и у одређеном броју случајева довести до одустанка тужиоца, обуставе поступка или одбијајућих пресуда.

У неправомоћно пресуђеним стварима пре ступања на снагу измена у законима, у којима ће се поводом жалби у другом степену решавати на-

— повећаће се број случајева у којима је могуће директно оптужење (чл. 160. ст. 6. ЗКП);¹⁸

— повећаће се број случајева у којима је могуће спровести скраћени поступак (гл. XXV ЗКП);¹⁹

— повећаће се број предмета из надлежности судије појединца (чл. 23. ст. 1. ЗКП);²⁰

— повећаће се број случајева у којима ће обавештавање странака о седници другостепеног већа зависити искључиво од оцене председника већа (чл. 446. ст. 1. ЗКП);²¹

— смањиће се број случајева у којима је, због висине за прећене казне, било могуће одређивање и продужавање притвора из разлога наведених у чл. 191. ст. 2. тач. 4. ЗКП;²²

— прошириће се могућност коришћења захтева за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде (чл. 425. ЗКП);²³

— биће више прилика за коришћење могућности да се главни претрес одржи и када би, због одсуства оптуженог или браниоца, било услова за одлагање, ако је очигледно да би морала бити донета пресуда којом се оптужба одбија (чл. 302. у вези са чл. 349. тач. 2, 3. и 6. ЗКП);

кон што измене закона ступе на снагу треба очекивати преиначења у корист окривљених, било на основу жалбе, било по службеној дужности (чл. 376. ст. 1. тач. 2. и чл. 387. ст. 1. ЗКП).

¹⁸ Сви они случајеви у којима ће промена граничних износа довести до квалификације на кривично дело за које је предвиђена казна затвора до пет година, ван услова предвиђених у ст. 1. до ст. 5. чл. 160. ЗКП.

¹⁹ Према чл. 430. ЗКП то ће се односити на све радње које ће услед измењене квалификације представљати кривична дела за која је као главна казна прописана новчана казна или затвор до три године. То ће се, нпр., догодити преласком на блажи облик крив. дела из чл. 182. КЗ СФРЈ и чл. 98, чл. 109, чл. 115, чл. 132, чл. 133, чл. 137, чл. 147. и чл. 205. КЗВ.

²⁰ Судија појединац нпр. биће надлежан за крив. дело из чл. 115. ст. 1. КЗВ, ако се не ради о ситуацији из ст. 2. која представља крив. дело преваре, за крив. дело из чл. 133. ст. 3. КЗВ, ако постоји само намера да се другоме причини штета, а ова не прелази износ од 1.500.000. дина (до сада 150.000. дина), за крив. дело из чл. 138. ст. 1. КЗВ, ако штета не прелази износ од 5.000.000. дина (до сада 500.000. дина), за крив. дело из чл. 140. ст. 1. КЗВ за износ од преко 5.000. дина до 50.000. дина који су до сада представљали крив. дела крађе, утаје и преваре и за крив. дело из чл. 147. ст. 2. КЗВ, ако је само вредност прикривених ствари обележје крив. дела, а иста не прелази износ од 5.000.000. дина (до сада 500.000. дина), до злочина.

²¹ Сви случајеви у којима је могуће спровести скраћени поступак и пресуда буде донесена по скраћеном поступку.

²² Формални услов за притвор по чл. 191. ст. 2. тач. 4. ЗКП је гоњење за кривично дело за које се по закону може изрећи казна десет година затвора или тежа казна. Број таквих крив. дела, при истом или затеченом фактичком стању знатно ће опати.

²³ Овај ванредни правни лек не може се користити против пресуде републичког или покрајинског суда или Врховног војног суда, уколико се не ради о кривичном делу утврђеном савезним законом. Преласком једног броја предмета из надлежности Окружних Виших судова у надлежност Општинских Основних, постаће могуће да се у њима употреби овај ванредни правни лек и за кривична дела прописана републичким и покрајинским законом.

— померање аритметички изражених вредности повући ће за собом ставове *iuris supplendi gratia* ка ширем тумачењу вредности које су изражене дескриптивно, као што су: „особито тежак случај“ (чл. 177. ст. 2, чл. 161. ст. 3, чл. 164. ст. 2, чл. 179. ст. 2, чл. 181. ст. 2, чл. 185. ст. 2, чл. 188. ст. 3. КЗ СФРЈ, чл. 134. ст. 2, чл. 102. ст. 2, чл. 142. ст. 2, чл. 144. ст. 4, чл. 203. ст. 2, чл. 206. ст. 2, чл. 214. ст. 2. КЗВ), „већа вредност“ (чл. 109. ст. 1, чл. 117. КЗВ), „већа имовинска корист“ (чл. 112. ст. 1. КЗВ), цене „знатно више од прописаних“ (чл. 113. ст. 1. КЗВ), „велика вредност“ (чл. 118, чл. 120. ст. 3. КЗВ), „знатна штета“ (чл. 119. ст. 3. чл. 202. ст. 2. КЗВ), „штета великих размера“ (чл. 121, чл. 158. ст. 1 и ст. 4, чл. 164. ст. 1. КЗВ), „вредност која је у очигледној несразмери са уложеним радом“ (чл. 139. ст. 1. КЗВ), „несразмерна имовинска корист“ (чл. 144. ст. 1. и ст. 3. КЗВ), „у већем обиму“ (чл. 144. ст. 2. КЗВ), „имовина већег обима“ (чл. 150. ст. 1. и ст. 2, чл. 152. ст. 1, чл. 153. ст. 1, чл. 157. ст. 1. и 2, чл. 160. ст. 1. и др.), „особито тешке последице“ (чл. 169. ст. 4. КЗВ), или „тешке последице“ (чл. 59. ст. 3, чл. 61. ст. 3. КЗВ);

— једнака мерила на подручју релативно диференцираних привредних целина, нејединственог тржишта и великих разлика у националним дохоцима, зарадама и стандарду доприносе правној неједнакости;²⁴ али, економија као садржај кривичног права, као што је Шумахер рекао за економију као садржај живота, „представља болест на смрт, будући да се бесконачни раст не уклапа у коначни свет“.²⁵

Овакве корекције подсећају нас на бар још две ствари: да је пропуштена још једна прилика за фундаменталне реформе у кривичном законодавству и да се код новчаних величина у кривичним нормама поново актуелизује дилема о томе да ли остати код фиксних износа или прибећи описима.²⁶ Чињеница је, међутим, да без огрешења о законитост и правну сигурност релациони појмови не могу успешно да замене одредбене појмове. При томе, треба имати у виду да тумачење описа у праву, поред синтактичке, семантичке и логичке анализе, изискује и познавање намере онога ко је опис увео, тј. прагматичку обраду.²⁷ Истини за вољу, прихватимо ли Раселово начело да „сваки исказ који можемо да схватимо мора у целости да буде сачињен од саставних делова са којима смо упознати“,²⁸ увидећемо да ни тзв. одредбени

²⁴ Према студији др Софије Попов (Институт за економију индустрије, Београд) о прерасподели у Југославији, разлике у личним дохоцима по условно неквалификованом раднику на својим крајњим тачкама, између СР Словеније и СР Македоније, у 1985. год. биле су 138 : 72 (ако је за целу земљу узет индекс 100), са тенденцијом растућег диспаритета.

²⁵ E. F. Schumacher, *Small is Beautiful: Economics as if People Mattered*, New York, N. & R. 1973.

²⁶ О томе више Љ. Лазаревић, Предстојеће измене у југословенском кривичном законодавству, Правни живот, Београд, 5/84.

²⁷ P. Kaliba / E. Morscher, О проблематици описа у праву, Филозофска истраживања, Загреб, 20, св. 1, 1987, с. 205—210.

²⁸ Б. Расел, Проблеми филозофије, Нолит, Бгд, 1980, с. 82.

изрази, у свом елементарном аритметичком виду, када се тичу новца при садашњој инфлацији, немају потребну сталност и извесност да бисмо их „познавали“.

На крају треба рећи да се једина за сада позната суштинска измена у материјалном кривичном законодавству тиче кривичног дела убиства у КЗ САПВ. У складу са одлуком Уставног суда Југославије У.347/85 од 16. VI 1987. год. предложено је да се у чл. 28. брише ст. 3., а у ст. 2. иза тачке 2. додају тач. 3. и 4., које гласе:

„3. ко са умишљајем лиши живота више лица изузев лишавања живота другог лица на мах (чл. 29. овог закона) и лишавања детета при порођају (чл. 31. овог закона);

4. ко са умишљајем лиши живота друго лице, а раније је осуђиван за убиство са умишљајем, изузев убистава на мах (чл. 29. овог закона) и убистава детета при порођају (чл. 31. овог закона“, а да тач. 3 — 5 постану тач. 5 — 7.

Предлогом је изражена концепција о убиству више лица и убиству у специјалном поврату као квалификаторној, а не казненој одредби.²⁹ Иако се односи на чл. 28. ст. 3. Кривичног закона САП Војводине, одлука Уставног суда Југославије посредно погађа и остале кривичне законе који имају иста или слична решења, као што су КЗ СР Македоније у чл. 37. ст. 3, КЗ СР Словеније у чл. 46. ст. 3, КЗ СР Србије у чл. 47. ст. 3. и КЗ САП Косова у чл. 30. ст. 3. У основи, међутим, она погађа све кривичне законе република и покрајина, доводећи у питање њихово право да кривично дело за које је предвиђена смртна казна квалификују искључиво стицајем и повратом. Пре измене закона било би, свакако, пожељно да се о овоме поведе шири стручна расправа на југословенском плану, која би могла довести до правно принципелне и кохерентне ревизије.

²⁹ Одлуку Уставног суда Југославије објавио је „Гласник“ АКВ у бр. 9/87. О овој проблематици, иначе, писано је у неколико наврата у „Гласнику“: С. Пихлер: Убиство више лица и убиство у специјалном поврату (3/85); Б. Марјановић, О убиству више лица (9/86); С. Пихлер, Поводом одлуке Уставног суда Југославије о оцењивању уставности и супротности са Кривичним законом СФРЈ члана 28.ст. 3. КЗ САПВ (11/87).

Нема сумње да ће и предложено решење изазвати нове расправе, нпр. о колизији посебног дела закона са одредбама општег дела КЗ СФРЈ о стицају и поврату или о процесуалним проблемима расплета предмета осуђеног Ј. Живковића, који је и био повод за одлуку Уставног суда Југославије.

Др Момчило Грубач

редовни професор Правног факултета у Новом Саду

ПРОФ. ДР ТИХОМИР ВАСИЉЕВИЋ

(1903 — 1987)

Дана 24. октобра 1987. године умро је у Београду др Тихомир Васиљевић, пензионисани професор Правног факултета у Новом Саду. Био је личност изузетних особина. Красиле су га правичност, поштење, доброта срца, храброст и одлучност. Надпросечне интелигенције, потпуно предан свом научном и наставничком послу, Васиљевић је живео и срастао са правом и правном науком, које је као мало ко темељно познавао у свим њиховим гранама, и у којима је оставио своји неизбрисив траг. Са толико великим научним резултатима, огромним знањем, изванредно широким образовањем и високом културом, други би успео да себи да много више важности, да обезбеди много више друштвених признања и репутације, него што је он то за себе учинио. Скроман по природи, Васиљевић је радио предано, поштено и савесно, без истицања своје личности и свога дела. Његовом смрћу изгубила је југословенска правна наука једног свог значајног и правог ствараоца који јој се одужио огромним знањем и неуморним радом.

I. Тихомир Васиљевић је рођен у Београду 30. априла 1903. године. Све своје школе завршио је у родном граду са одличним успехом. После једногодишњих последипломских студија у Лиону, докторирао је на београдском Правном факултету у децембру 1935. године са дисертацијом **Условна осуда — историјат установе и систематско излагање материје с обзиром на југословенско и инострано законодавство**. По завршетку правног факултета ступио је у судску службу, и био судија среских и окружних судова у Лозници, Ваљеву, Сарајеву, Мостару, Смедереву и Београду. Наставничку каријеру је започео на Правном факултету у Београду, хонорарно још 1937. године, а за доцента на предмету Кривични судски поступак био је изабран на томе Факултету 6. априла 1940. год. За време окупације стављен је на расположење, и 1942. пензионисан. Одлука о пензионисању је после ослобођења поништена, па је распоређен на рад, прво у Минис-

тарство финансија Србије, а од 1947. год. је виши правни саветник, а касније начелник Одељења за прописе и организацију државне управе у Председништву владе, односно Извршном већу НР Србије. Универзитету се поново вратио 1959. год. када је изабран за редовног професора Кривичног процесног права на Правном факултету у Новом Саду који је тада почињао са радом. Ту је остао све до пензионисања (1977) и био дуго година шеф Катедре кривичноправних наука, једно време председник Савета Факултета, председник Савета Завода за научно-истраживачки рад и др. За своје велико дело **Систем кривичног процесног права СФРЈ** добио је Октобарску награду Новог Сада 1964. године.

II. Васиљевићево дело је велико и разноврсно. О његовом раду је и лако и тешко говорити; лако, јер је радио заиста много, озбиљно и веома успешно, а тешко, јер приказ његовог рада захтева анализу којој је потребно посветити много времена и труда. Васиљевић је дао више књига из области кривичног процесног и материјалног права, велики број чланака и расправа објављених у многим домаћим и иностраним часописима. Његови радови нису само из области кривичног поступка и кривичног материјалног права, већ припадају и историји права, грађанском праву и грађанском судском поступку, управном праву и организацији државне управе, научној и просветној политици и законодавној техници. Ми ћемо истаћи значај само појединих Васиљевићевих дела и изложити најважније идеје које је он у њима заступао.

1. Проф. Васиљевић је 1964. год. објавио једну изузетно значајну књигу: **Систем кривичног процесног права СФРЈ**,¹ прво послератно дело на српско-хрватском језику које систематски обрађује целокупно југословенско-кривично процесно право, и које представља, како је речено,² праву ризницу процесних информација и идеја. Васиљевић је том књигом унео ред у науку нашег кривичног процесног права, која је до тада у приличној мери била неразрађена у погледу система и појединих процесних устанаова, и поставио чврсте темеље за даљу научну обраду кривичног поступка. Настала као резултат дугогодишњег рада, та књига је одмах била прихваћена као универзитетски уџбеник и сврстала се међу најбоље књиге које су код нас уопште написане за студенте правних факултета. „Систем“ ипак није само уџбеник за студенте права, већ и литература без које не могу ни судије, тужиоци, адвокати, правници у органима унутрашњих послова и многи други. Свима њима та је књига корисно служила и још служи, тако да се цицшево страховање испољено у предговору првом издању, да постоји реална опасност да књига која треба да послужи свим наменама, може доживети судбину да не пос-

¹ Прво изд. „Научна књига“, Београд 1964, стр. 629, друго изд. „Завод за издавање уџбеника СР Србије“, Београд 1971, стр. 746. и треће изд. „Савремена администрација“, Београд 1981, стр. 777.

² М. Дамашка, у „Одвјетнику“, 11-12/71, стр. 465.

лужи довољно добро никоме, — није обистинило. По својој систематици, једноставности и свеобухватности, **Систему** је тешко гађи премца. То је књига у којој се не тврди, већ образлаже и у којој се не позива на ауторитете, већ на аргументе. На местима где је то било потребно дата је критика постојећег процесног права и указано на нерешена или нецелисходно решена питања кривичног поступка, што је узето у обзир приликом каснијих измена процесног законодавства, које је тако, под утицајем идеја проф. Васиљевића временом добило боља решења. Тако је његова храброст да каже истину, да слободно саопшти идеју, свој супротан став и критику, и да не брани позитивно право по сваку цену, дала корисне резултате. Излагања у **Систему** дата су тако да у сваком погледу хватају праву меру ствари. Васиљевић је правилно схватио да књиге ове врсте морају дати потпуну и озбиљну теоријску обраду кривичног поступка, али и процесну технику од практичног интереса. Стварајући књигу о праву, он је стално имао на уму да право има непосредну везу са савременим друштвеним збивањима и односима, па због тога у својим излагањима увек даје довољно места, више него што се то обично чини, историјским, социолошким, процесно-политичким и психолошким разматрањима кривичног поступка.

Идеје изложене у овом раду су многобројне и немогуће их је овде ни укратко изложити. Наводимо само неке опште које нам се чине посебно значајним.

У **Систему** и на многим другим местима, Васиљевић указује да кривични поступак мора бити постављен тако да ефикасно и сигурно одбрани друштвени поредак од криминалитета и да у исто време обезбеди права грађана који се у поступак укључују. Резултати који се у кривичном поступку данас постижу не задовољавају. „Све до данас, па и данас“, каже Васиљевић, „промене које се уносе у кривични поступак, тичу се у првом реду политичке компоненте поступка, и крећу се у правцу усавршавања и разраде оних политичких принципа на којима је, у времена која су давно прошла, заснован кривични поступак. Друга компонента кривичног поступка, у којој се поступак јавља као друштвено неопходан инструмент за законито сузбијање криминалитета и заштиту друштва, занемарена је у великој мери. Један инструмент у основи прављен према криминалитету ранијих времена, примењиван уз то и методом и стилем рада тога времена, не може успешно сузбијати данашњи криминалитет“ (стр. 22. треће изд. **Система**). Он даље наставља, да су покушаји да се створи један нов поступак, који би био у складу са савременим схватањима о слободама и правима човека, а у исто време брз, сигуран и ефикасан инструмент у борби против криминалитета, били ретки, парцијални и захваљујући пуном узајамном игнорисању теорије и праксе, праћени одсуством сваког смисла за реалност. „Предлагана је и спроведена, нека врста „дејуризације“ права према малолетним извршиоцима кривичних дела, ослобађањем од чврстих норми кривичног поступка и кривичног права, бачено је тежиште поступка на стручно медицинско, педагошко и

социолошко испитивање личности малолетника и његове средине, али је такав поступак, чије је проширење предлагано и на пунолетна лица, потпуно подбацио у погледу резултата, из разлога који не леже искључиво у његовој структури. Разни „покрети“ и „школе“ не само да нису нашли решења проблема сузбијања пораста савременог криминалитета, него у већини случајева нису били у стању ни да правилно уоче суштину проблема. Негативни резултати повукли су за собом једну опасну тенденцију, тенденцију одбацивања новог и враћања уназад, до које долази јер се не увиђа да је старо управо због тога било одбачено што није задовољавало, и да је решење не у враћању на старо, већ у упорном даљем тражењу новог које ће задовољити“ (стр. 23). Васиљевић је уверен да ће појаве све нових и све бројнијих облика криминалитета нагнати да се нова решења нађу, али се данас ни у најопштијим цртама не може предвидети каква ће та решења бити, осим што је сигурно да ће се морати битно разликовати од данашњих „са којима се мало корисног може учинити“.

Васиљевић правилно уочава да узроци таквог стања не леже само у кривичном поступку, већ и у материјалном и извршном кривичном праву, а највећим делом, и на томе он упорно и у многим другим радовима инсистира, у скроз погрешном веровању да се сузбијање криминалитета може вршити искључиво или барем првенствено путем кривичног права и кривичног прегосућа. Он је убеђен да се проблем криминалитета не може решити на тај начин, већ да је много пре тога потребно изнаћи друштвене мере помоћу којих ће се учинилац кривичног дела отргнути од начина живота штетног за њега лично и за друштвену заједницу и створити код њега свест о потреби другачијег живота и навићи га на такав живот. То захтева предузимање низа далекосежних мера ван права уопште и ван кривичног права, које делују превентивно уклањајући узроке криминалитета. На таквој концепцији борбе против криминалитета, Васиљевић посебно инсистира када је у питању криминалитет малолетника који мора да изазове посебно занимање, због чињенице да с обзиром на њихову младост има највише изгледа на поправку тих учинилаца кривичних дела, а с друге стране, да ће они још дуги низ година наносити штету друштву ако се не предузму мере за њихову поправку (стр. 700).

2. Проф. Васиљевић је написао два велика коментара Законика (Закона) о кривичном поступку од непроцењиве вредности за правилну примену кривичног процесног права. Три године после доношења Законика о кривичном поступку из 1953. године, он се јавио са својим првим **Коментаром** („Савремена администрација“, Београд 1957, стр. 470), који је допринео да се ново кривично процесно законодавство, битно различито од законодавства из 1948. године, а поред неких сличности и од законодавства из 1929. године, правилно схвати од самог почетка. Крајем октобра 1977. године изашао је из штампе потпуно нови, други велики **Коментар Закона о кривичном поступку** проф. Т. Ва-

сиљевића („Службени лист СФРЈ”, Београд, стр. 640). Објављивање тога дела представља значајан догађај за југословенску литературу кривичног процесног права и праксу кривичног поступка. То дело је попунило једну празнину која се већ одавно осећала. **Коментар** из 1957. године у једном свом делу више није одговарао стању југословенског кривичног процесног законодавства, које је до тада претрпело више значајних измена и допуна, међу којима су оне из 1976. године биле обухваћене потпуно новим Законом о кривичном поступку.

У **Коментару** су дата тумачења нових процесних установа и решења унетих у југословенско кривично процесно право Законом о кривичном поступку од 24. децембра 1976. године и новим републичким и покрајинским законима о редовним судовима, јавном тужилаштву, адвокатури и другим видовима правне помоћи. Тумачења нових одредби процесног законодавства, дата на самом почетку њихове примене, дошла су у право време да покажу како нове процесне одредбе треба разумети и нове процесне установе примењивати. Аутор се наравно није могао ослонити на искуство скупљено у практичној примени Закона, јер су одредбе биле потпуно нове и никакве праксе у погледу њихове примене тада још није било, већ на своје велико познавање кривичног поступка и огромно сопствено искуство које је радом у судској пракси и процесној теорији скупљао дуги низ година. Његове интерпретације нових установа кривичног поступка су јасне, убедљиве и прихватљиве. Тиме је Коментар, дело трајне практичне и научне вредности, испунио и једну актуелну потребу кривичног правосуђа. — Стално усавршаван, допуњен судском праксом која се у међувремену формирала, анализом нових научних и стручних схватања и усклађен са изменама и допунама Закона о кривичном поступку до којих је дошло у 1985. години, **Коментар** је доживео још два издања у чијим је припремама учествовао и писац ових редова (изд. „Савремена администрација”, Београд 1982. и 1987).

3. На Катедри кривичног права проф. Васиљевић је умео да организује колективни научно-истраживачки рад чији су резултати објављени у неколико публикација које је југословенска стручна јавност запазила и високо оценила. Тај рад је био добра школа научном подмлатку који је тада на Катедри започињао каријеру (штета је што тога подмлатка у то време није било више).

а) Са групом сарадника Васиљевић је испитивао како се у одређеном временском периоду поједине установе кривичног процесног права примењују у судовима Војводине, анализирао узроке стања у коме се те установе налазе и оценио вредност и перспективе тих установа (**Примена установа кривичног процесног права у судовима Војводине**, „Зборник”, VIII/74, стр. 129—196). У уводу тога рада проф. Васиљевић указује да је релативно честим изменама и допунама Законика о кривичном поступку од 1953. год. у наше кривично процесно право уведен већи број но-

вих процесних установа. Живот тих установа није стално и систематски праћен од стране органа судске управе, па се о њиховој стварној практичној вредности могло говорити само на основу несигурног општег утиска, који се није заснивао ни на каквом емпиријском истраживању. Због тога су, чак и службени предлози за измене и допуне процесног законодавства понекад прилично несигурни и дати на основу утиска. То је имало за последицу да се приликом доношења нових процесних закона понекад мењало управо оно са чиме у пракси није било никаквих тешкоћа, а остајале су недирнутим одредбе које је требало мењати због тога што у пракси не живе или не дају оне резултате који су од њих очекивани. Уочавајући тај пропуст одговарајућих служби, Васиљевић је сам са својим сарадницима предузео истраживање које је јасно показало да овакве послове треба обављати и да се они успешно могу обавити.

б) Под руководством проф. Васиљевића чланови кривичне Катедре су обавили и једно систематско истраживање питања учешћа грађана у вршењу правосуђа, једно од првих које је код нас обављено (**Учешће грађана у суђењу на територији САП Војводине**, Нови Сад 1975, стр. 229). Иако је питање учешћа грађана одавно на днешном реду у стручним и политичким дискусијама, у литератури није било сигурног материјала на основу којег би се могао извести поуздан закључак о томе како установа живи и које мере треба предузети за отклањање слабости које су се у пракси јавиле и које већ годинама озбиљно прете политичкој суштини ове установе. Ово истраживање, извршено на једном релативно широком подручју са многобројним истраживачким техникама, јасно је показало који су узроци недостатака који су се у пракси учешћа грађана у суђењима појавили, и шта би требало предузети ради њиховог отклањања.

4. Васиљевићеве радови из области кривичног процесног права, осим поменутих, су многобројни, од реферата на научним скуповима до расправа објављених у домаћим и иностраним часописима. Све те радове немогуће је овде поменути. Изложићемо још неколико основних идеја које је Васиљевић у њима дао и које дају обележје његовом научном раду.

У првом реду проф. Васиљевић је умео савршено тачно да види у чему су основни проблеми савременог кривичног поступка, да оцени стање у тој области и да на основу тенденција досадашњег развоја предвиди будући развој у области кривичног права и поступка. Он је у расправи о **Трасформацијама принципа кривичног поступка** („Анали“, 3-4/66) уочио да наше доба није доба великих идеја у области кривичног поступка, и да закони не доносе много принципијелно новог. Ни принципи поступка се у наше време фундаментално и револуционарно не мењају, иако би било погрешно закључити да се у области процесних принципа ништа није изменило. Процесни принципи извиру из друштвених односа, и друштвена кретања не остају без утицаја на њих. И без измена позитивног права принципи су мењали своју суштину и

значај захваљујући измењеним приликама у друштву. Практичан значај су у првом реду изгубили политички принципи кривичног поступка који су данас у законима остали скоро као симболи и успомене на прошла времена у којима су имали своје политичко и друштвено оправдање, а не као практични инструменти за заштиту права и слобода данашњег човека. Данас су потребни други принципи. Грађанин данас мало пати од повреде личних права у поступку, а много више од незнања и неспособности судије, од спорости суда, лоше организације судског рада и застарелих метода који се у том раду користе. Уместо заштите преко великих процесних принципа политичке природе, грађанину је све више потребна заштита путем принципа који ће се односити на организацију судова, методе рада и процесну технику. Грађанин данас нема озбиљног разлога да страхује од незаконитог хапшења, јер се то изузетно дешава, али тешко трпи кад своје право остварује тек после неколико година. Васиљевић уочава да су огроман раст броја кривичних дела, измењена структура кривичних дела, концентрација криминалитета на одређене категорије извршилаца (децу, малолетнике и повратнике), појава нових субјеката кривичне одговорности (правна лица) и потребу за дубљим изучавањима личности окривљеног, већ данас изазвале крупне промене у области материјалног кривичног права. Те измене са своје стране траже одступање од класичне кривичне процедуре и трансформацију садашњих процесних принципа, а у једном даљем моменту доведиће до напуштања целог система данашњег кривичног поступка и изградње новог на сасвим другачијим принципима.

Ко данас чита по свему изврсну расправу проф. Васиљевића. **О значају брзине и узроцима спорости кривичног судског поступка** („Архив“, 2/41), написану пре скоро педесет година, закључиће како је она још и данас у потпуности, чак и у детаљима, актуелна. То је у првом реду због тога што Васиљевићев метод рада није догматски. Он, природно, полази од прописа, али се само на њима никада не задржава. Он објашњава кривични поступак и питања која се у вези са њим постављају социолошки, психолошки, деонтолошки и телеолошки. Његов је метод интердисциплинаран. Због тога његова дела имају вредност и поред промена до којих временом долази у позитивном праву. Овде је прилика да се уочи како се за тих протеклих педесет година у организацији судског рада мало шта променило, и како је због тога Васиљевићево мишљење о неодложној потреби организације судског рада на новим принципима, у потпуности тачно. После више година Васиљевић се вратио теми о спорости судског поступка и потреби његовог убрзања. Он 1966. год. пише обимну студију о **Средствима за убрзање кривичног поступка** у „Зборнику радова“ Правног факултета у Новом Саду, и тиме завршава своје систематско и целовито излагање о једном од најважнијих питања савременог кривичног поступка.

Велики је Васиљевићев допринос усавршавању законодавства о кривичном поступку и законодавства о правосудју уопште.

Законодавац је узимао у обзир његове ставове, и могло би се навести много примера процесних одредби које су усавршаване под утицајем његових идеја, без икаквог ризика да ће ново решење закона до кога се тако долазило одвести праксу на погрешну страну. Васиљевић је имао велику моралну одговорност научника за ставове које у науци заступа, и увек је узимао у обзир не само теоријске, већ и практичне разлоге за свој став. То је обезбеђивало да његов став буде рационалан и прихватљив. Он је увек живо учествовао у дискусијама о реформи законодавства о кривичном поступку и указивао на основна и најважнија питања која реформом треба обухватити (в. нпр. **Неке мисли повесом измена ЗКП**, „Анали“, 3-4/66 и **Основна питања реформе ЗКП**, „Гласник“, 4/67. и др.).

5. Васиљевић је оставио трага и у другим научним областима, посебно у правној историји за коју је имао пуно смисла и којој је дао свој значајан допринос. У овој области су значајне Васиљевићеве расправе о **Јовану Милинковићу-Алавантићу и његовој критици на Законик судског поступка у кривичним делима** („Зборник“ за 1967—1968) и **Нормативна делатност народних одбора у Србији током 1946—1949.** („Зборник“ за 1970) у којој је показао како треба радити на нашој новој правној историји која је веома мало стручно обрађена. У **Пролегомени за студију развоја правне мисли и правне културе у Србији** („Зборник“ за 1969) Васиљевић констатује заостајање научног рада на проучавању правне историје код нас, указује на узроке који су до тога довели и даје заиста драгоцену упутства о томе како би се тај посао најуспешније и најпотпуније могао обавити. Тај рад би без икаквих исправки могао да буде прихваћен као план и програм научног рада за обраду историје права у Србији. Пред сам крај живота Васиљевић је написао још три изврсне историјско-правне студије: **Рад на законима прве владе кнеза Милоша (1828—1837) или Вук Караџић као правни писац** („Зборник“ за 1984), **Ђорђе Д. Ценић — развој кривичноправне мисли у Србији XIX века** (изд. САНУ, Београд 1987, стр. 266) и **Закони Карађорђевог времена (1804—1813) — у штампи.**

III. Васиљевићев педагошки рад заслужује посебну обраду. Проф. Васиљевић је имао увек много интереса за универзитет и његове проблеме, и учествовао је живо, поштено и савесно у њиховом решавању. Он пише и говори о значају наставних планова, њиховом утицају на ниво факултетске наставе и потреби њиховог уједначавања у југословенским размерама („Универзитет данас“, 4/70). Он истиче да наставни програми на универзитету морају бити савремени и обухватити нове дисциплине, али и реални и прилагођени стварним могућностима просечног студента.

Југословенско високо школство се од рата до данас развијало веома бурно, и у току тога развоја је, поред свих крупних резултата који су постигнути, понекад усмеравао погрешним путем због жеље да се на брзину учини велики преокрет и забележе резултати којима би се могло похвалити, због олакших експериментисања у области организације тога школства, неодговор-

ности појединаца, несхватања и тсл. На путу изградње система високог школства проф. Васиљевић је био користан саветодавац. Он прецизно и тачно указује шта треба обухватити појмом високошколске политике, коју садржину јој дати и које циљеве та политика треба да има, који су њени недостаци и које мере треба предузети да би се они отклонили („Гледишта“, 4/66). Он посебно истиче васпитну улогу универзитета која једно време код нас, не само да није посебно била истицана, већ је била потпуно занемарена. Он исправно каже да висока школа мора сносити свој део одговорности за друштвено и морално формирање младих људи који на њој студирају. Указује на погрешност схватања да се високошколске установе могу ограничити на пружање стручних знања потребних за вршење будућег позива, а да се васпитање треба поверити неком другом или да се има узети да је процес његовог стицања завршен пре доласка на универзитет. „Без васпитног утицаја добила би се једна непотпуна, недовршена, духовно осиромашена личност, која може бити друштвено штетна, чак и друштвено опасна“ („Универзитет данас“, 3-4/68).

Строг према себи, Васиљевић је тражио и од других да савесно испуњавају своје дужности, посебно кад су у питању универзитетски наставници и сарадници. Он указује на изузетну важност послова везаних за одабир и избор универзитетских наставника, који представљају основне чиниоце у научном, педагошком и васпитном раду на универзитету, који су представници националне науке и културе у свету и који врше идејни и политички утицај на омладину, који се преко ње преноси даље. Друштвеној заједници не може бити свеједно ко ће бити универзитетски наставник. Васиљевић указује да су „студије јединствена прилика да се на малом броју места сконцентрише велика маса интелектуалне омладине из разних крајева земље, па и из разних земаља, и ванредна прилика да се на ту омладину утиче (предавањима и личним контактима)“. Због тога се према избору универзитетског наставника не може односити равнодушно. За предавања се увек припремао са вољом, и она су према својој садржини, припремљености и педагошкој обради била високо цењена од стране његових слушаца. О праву није никад говорио као о догми, већ са здравим смислом за друштвену реалност, трудећи се увек да објасни циљ и постанак правних органа, њихову политичку, социјалну и психолошку основу. Предавања кривичног процесног права, као и других позитивно-правних дисциплина, била би без тога терет и за предавача и за слушаоце.

Шеснаест генерација студената новосадског Правног факултета училе су право код проф. Васиљевића. Студенте је умео да схвати, да разуме њихове проблеме и младост за коју је знао да је осим изучавања права интересује још много других корисних и лепих ствари. Правилно је схватао место студената у наставном процесу и имао веома добре идеје о студентској самоуправи („Универзитет данас“, 9-10/69). Говорио је: „Не постоје проблеми наставника и проблеми студената, постоје проблеми

школе, који су у свим тачкама, иако у неједнакој мери, и наставнички и студентски" („Индекс", 123/67). Сматрао је да му је прва наставничка дужност да студент не остане без доброг уџбеника, и он је студентима такве уџбенике дао. Кад је на самом почетку наставе на Правном факултету у Новом Саду по нужди морао да прихвати поред предавања Кривичног процесног права и предавања Кривичног права, у недостатку другог уџбеника за тај предмет, дао је својим ђацима један веома добар привремени уџбеник-скрипту (Кривично право, општи део, Нови Сад 1961), у коме излаже у то време најсавременија учења установа материјалног кривичног права према најприхватљивијој (трипартитној) систематици те научне дисциплине. Са великим осећањем одговорности за школовање правничког кадра, он обезбеђује уџбенике својим ђацима и у време смене закона, привремено до новог издања сталног уџбеника усклађеног са новим законодавством. После значајних измена у кривичном процесном законодавству које су извршене 1976. године, он издаје скрипту **Реформа југословенског кривичног процесног права** (изд. Правни факултет у Н. Саду 1977, стр. 143) у којој излаже нове установе и нова решења кривичног процесног права.

Много труда и стрпљења Васиљевић је уложио у рад на стручном оспособљавању већ дипломираних правника и уздизање научног подмлатка. Тај део Васиљевићевог наставничког рада је веома значајан. Држао је наставу из предмета Кривично процесно право и Судска психологија на курсевима последипломских студија кривично-правног смера на Правном факултету у Новом Саду и на катедрама кривичног права других правних факултета у земљи. У архиви Катедре кривично-правних наука чувају се његова бројна писма са упутствима и саветима слушаоцима последиломске наставе о начину израде и садржини њихових семинарских радова, магистарских теза и докторских дисертација. Написана промишљено и савесно, та писма превазилазе значај приватне кореспонденције једног универзитетског наставника. Своје сараднике на Катедри кривичног права и друге млађе људе на Факултету упућивао је у научни метод и пружао им огромну помоћ, не успут и само саветима, као што се на универзитету данас обично чини. Био је учитељ од кога се заиста имало шта научити.

КРИТИКА ПРАВНЕ ПРАКСЕ

Радислав Рајић

судија Општинског суда у Н. Саду

О ЗАКОНСКОЈ ОБАВЕЗИ ИЗДРЖАВАЊА И ЗАТЕЗНОЈ КАМАТИ

У нашем позитивном праву питање обавезе издржавања регулисано је у два закона Социјалистичке Аутономне Покрајине Војводине. Ово питање регулисано је, дакле, у целости Законом о браку и Законом о односима родитеља и деце.

Све до недавно у пракси судова у парницама за издржавање није се ни постављало питање затезне камате. Једноставно, може се констатовати да све до скоро у судској пракси у тужбама нису ни постављани такви захтеви, па судови нису ни били у ситуацији да о таквим захтевима одлучују. Инфлација је и ово питање покренула у живот.

Сасвим је разумљиво зашто све до скоро такви захтеви нису ни постављани у тужбама, кад знамо да је све до измене члана 277. ст. 1. Закона о облигационим односима (у даљем тексту ЗОО) камата била као по стопи на штедне улоге грађана по виђењу, а то је до измене ЗОО (4. VIII. 1985) било 7,5%. После измене члана 277. ст. 1. ЗОО ово питање почело је да се намеће судској пракси као проблем о коме треба тек да се искристалише становиште. Пошто се ради о Покрајинским законима, о њиховој примени у судској пракси треба да се брине Врховни суд Војводине, који по функцији води рачуна о томе да се ови закони једнако примењују на читавом подручју САПВ, тако да судска пракса буде једнака у свим судовима на подручју САПВ.

Али, питање затезне камате регулисано је Законом о облигационим односима, а то је савезни закон о чијој примени у судској пракси води рачуна Савезни суд, који по функцији води бригу о томе да се овај Закон једнако примењује на читавом подручју СФРЈ у свим судовима.

После измене члана 277. ст. 1. ЗОО питање затезне камате као проблем у пракси судова поставило се најпре у парницама за накнаду штете, што је и разумљиво ако се зна какав обим то питање може да поприми у конкретној парници, а такође и с обзиром на масовност парница те врсте. Затим је по аналогiji исто питање добило свој ехо и у парницама за законско издржавање.

Све до маја 1987. године затезна камата у парницама за накнаду штете, у пракси сулова усмереној Начелним мишљењима Савезног суда, досуђивана је за време од настанка штете до исплате, док коначно Савезни суд није сагледао да је целокупна судска пракса усмерена његовим начелним мишљењима у супротности са Законом. Уследила је измена начелног мишљења Савезног суда у смислу да се затезна камата може досуђивати од пресуде па до исплате, а не од момента настанка штете, односно по првом начелном мишљењу од 2. X 1970. од опомене повериоца, односно од подношења тужбе па до исплате. Како се види, после веома дуге погрешне судске праксе по питању досуђивања затезне камате у парницама за накнаду штете, кад се штета по одлуци суда даје у новцу, уследила је исправка судске праксе и њено довођење у склад са Законом. Сада се у пракси више готово и не постављају у тужбама захтеви за досуду затезне камате у овим парницама за временски период од настанка штете па до пресуде. О том проблему писали смо у чланцима који су објављени у Гласнику Адвокатске коморе Војводине број 3., 4. и 9. за 1987. годину.

Сада је актуелно у пракси судова ово друго питање, т.ј. питање затезне камате у парницама за законско издржавање.

Дужност је свих који учествују у поступку одлучивања и практичној примени закона у пракси судова, а пре свега свих судија, да се у свакодневној пракси и раду на решавању конкретних захтева, боре за правилну примену закона, јер само тако ће својим радом дати свој пуни допринос заштити правног система и правне сигурности у друштву, а тиме и стабилизацији друштва у целини.

Кад је реч о затезној камати у парницама за законско издржавање, треба указати на другостепену одлуку Вишег суда у Новом Саду, донету у једној парници под бројем ГЖ 1535/87. од 17. јуна 1987. године, према којој је тужиоцу призната и досуђена затезна камата за временски период од подношења тужбе па до исплате.

Наше је мишљење да ова другостепена одлука Вишег суда у Новом Саду није у складу са Законом. Није нам познато да ли је кроз ту одлуку изражено становиште Вишег суда у Новом Саду и да ли је овај суд уопште разматрао то питање на колегијуму Парничног одељења. Мислимо да у овим парницама треба признавати захтеве и досуђивати затезну камату само за време од пресуде па до исплате, а да је досуда ове камате у оваквим парницама за временски период од тужбе па до пресуде у колизији са Законом.

Не видимо који је то разлог да се досуђује затезна камата на досуђени износ доприноса за издржавање у новцу за временски период од подношења тужбеног захтева па до пресуде? Не може се наћи никакво економско оправдање, а са аспекта права нема основа за досуду затезне камате за наведени период.

Даћемо кратку анализу и образложење за наше мишљење, у границама једног чланка, без дубље анализе проблема.

Закон о односима родитеља и деце САПВ у члану 7. и члану 52. ст. 2. каже да су родитељи дужни да издржавају своју децу и да се старају о њиховом животу и здрављу, те да је при одређивању издржавања нужно ценити не само новчане доприносе већ и све друге облике доприноса родитеља коме је дете поверено.

Ово је законска формулација коју ћемо укратко анализирати. На првом месту треба истаћи и нагласити да овај Закон, као уосталом и сваки други закон, представља само извор за настаanak облигација, а да чињенице које Закон прописује представљају базу за настанак облигационо-правног односа. За настанак облигације мора се утврдити чињенична грађа као основа за формулацију једне такве облигације. Сваком, па и лаику, јасно је да се не може без утврђеног чињеничног основа формулисати обавеза издржавања. Управо то судови у парницама и раде и кад на основу одређених или понуђених и прихваћених и изведених доказа утврде све правно релевантне чињенице, тек онда суд је у могућности да у пресуди прецизира каква је дужникова обавеза издржавања. Пре тога не зна се ни каква је дужникова обавеза не само по обиму, него и по природи. Док суд на наведени начин не утврди обавезу дужника он не може ни бити у доцњи, а добро знамо да је доцња законска претпоставка за затезну камату. Укратко, не може дужник бити у доцњи пре настанка облигације, а облигација настаје тек кад је суд у пресуди формулише. Пре тога нема облигације.

За ову прилику подсетићемо да облигација мора бити јасна и потпуно одређена, да би се могла по потреби и принудно извршити. У правној науци то се зове предмет облигације. Ако је предмет непотпун, нејасан, неодређен, нема ни облигације. Све судије то добро знају, или бар треба да знају.

Рекли смо да се дужникова обавеза мора утврдити како по обиму, тако и по природи.

Цитирали смо Закон из чије формулације јасно произилази да обавеза издржавања може имати поред новчане природе и неновчану природу. Видели смо такође из цитиране законске формулације да су оба родитеља у законској обавези да издржавају малолетну децу, па и пунолетну док су на редовном школовању.

До парнице за издржавање најчешће долази у ситуацијама кад су родитељи разведени, па се деца из брака повере једном родитељу, а други се обавезује да за децу даје издржавање. Истини за вољу, по пракси судова то је најчешће давање у новцу.

Међутим, у Закону није прописано да онај родитељ за кога се пресудом утврђује обавеза издржавања допринос може давати само у новцу. У савременом друштву за новац се могу купити сви артикли који служе за подмирења свакодневних потреба за живот, али потребе се између осталог састоје и из потребе становања и других потреба које подразумева савремени начин живота у цивилизованом друштву. Све то се може обезбедити ако се поседује новац, но то још не значи да родитељи, па ни онај који по одлуци суда треба да доприноси за издржавање деце, све то што је деци потребно морају купити новцем на тржишту. То уосталом велик, веома велик број родитеља и подмирује на други начин, а не куповином за новац. Многи имају своје куће или станове у којима обезбеђују за децу стамбене потребе, многи сами производе или на неки други начин стичу добра која служе за подмирење свакодневних животних потреба. На пример сами производе животне намирнице и још многе друге артикле који служе за подмирење свакодневних животних потреба. Живот ствара толико много ситуација да их законодавац никада не може таксативно набројати, бар кад се ради о материји из области грађанског права. Зато се и прописују правне норме у законима којима се објективизирају све могуће ситуације које се регулишу том правном нормом. Те правне норме примењују се на конкретне ситуације, што судови у парницама раде у форми пресуде. Може се претпоставити да родитељ који је дужан да доприноси за издржавање деце давањем на руке другом родитељу коме су деца поверена по одлуци суда, има артикле који су деци потребни за подмирење свакодневних животних потреба, а други родитељ коме су деца поверена нема такве артикле, него их мора прибављати новцем на тржишту. Не видимо никакву законску препреку зашто суд не би могао обавезати тог родитеља који је обавезан да доприноси за издржавање деце на руке другом родитељу коме су деца поверена, да даје баш те артикле које је рецимо произвео, а који су иначе и деци потребни за подмирење свакодневних животних потреба. Закон даје и такву могућност, иако се у пракси судова тако не ради, не зато што судови не би то могли по Закону, него зато што се у тужбама захтеви постављају у новцу. Осим тога, видели смо из цитиране законске формулације да обавеза издржавања има и може да има и неновчану природу у виду неге, васпитања, обезбеђења стамбених потреба и друго, да не набрајамо таксативно.

Из свега што смо овде истакли јасно је да дужник не може бити у доцњи, која је иначе законска претпоставка за затезну камату, све док суд у пресуди не утврди његову обавезу.

Нама се чини да Виши суд није свестрано сагледао проблем када је у цитираној одлуци заузео став да је дужник дужан платити затезну камату на досуђено издржавање у новцу за временски период од подношења тужбе па до исплате.

Наша је тврдња да се по Закону не може досудити затезна камата у оваквим парницама за време од подношења тужбе па до пресуде.

ПРАВНА ПРАКСА

КРИВИЧНО ПРАВО

КЗЈ чл. 48.

Кривично дело тешке телесне повреде не конзумира кривично дело насилничког понашања ако су истом радњом остварена обележја оба кривична дела.

Првостепеном и другостепеном пресудом осуђени је оглашен кривим за стипај кривичних дела тешке телесне повреде из чл. 34. ст. 1. КЗВ и кривичног дела насилничког понашања из чл. 182. ст. 1. КЗВ за која су осуђеном утврђене појединачне казне и изречена јединствена казна за оба кривична дела.

Бранилац осуђеног у захтеву за ванредно преиспитивање правоснажне пресуде наводи да је кривично дело насилничког понашања конзумирано одговорношћу за кривично дело тешке телесне повреде, јер се, у конкретном случају, насилничко понашање осуђеног огледало у употреби физичке силе и ударању оштећеног а који удари су нанели тешку телесну повреду.

Врховни суд Војводине је одбио захтев са следећим образложењем.

Из образложења:

Из утврђеног чињеничног стања несумњиво произилази да се у радњама осуђеног стичу обележја кривичног дела насилничког понашања из чл. 182. ст. 1. КЗВ и кривичног дела тешке телесне повреде из чл. 34. ст. 1. КЗВ.

Кривично дело насилничког понашања из чл. 182. ст. 1. КЗВ је остварено grubim вређањем другог ли-

ца, grubim злостављањем другог лица, вршењем насиља према другом лицу, изазивањем туче, дрским и безобзирним понашањем, и ако је са једном или више ових радњи угрожено спокојство грађана, или је тим радњама дошло до поремећаја јавног реда. Да би ово дело постојало неопходно је и субјективно обележје, а то је да ранији живот учиниоца указује на његову склоност оваквом насилничком понашању. Како су се у радњама осуђеног стекла сва битна обележја овог кривичног дела, правилно су нижестепени судови поступили када су те радње квалификовали као кривично дело насилничког понашања из чл. 182. ст. 1. КЗВ. Имајући у виду да је последица радњи осуђеног, поред тога што је угрозио спокојство присутних гостију у кафани и реметио јавни ред и мир, наношење тешке телесне повреде оштећеном, у конкретном случају, ради се о идеалном стипању кривичних дела тешке телесне повреде из чл. 34. ст. 1. КЗВ и насилничког понашања из чл. 182. ст. 1. КЗВ, ово због тога што је осуђени једном радњом извршио два кривична дела, услед чега се погрешно у захтеву наводи, да је кривични закон повређен на штету осуђеног, јер у овом случају је могуће постојање стипаја кривичних дела.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Кзп. 107/87 од 26. VIII 1987)

ЗКП чл. 191. ст. 2. тач. 1. и 2.

Притвор се на основу чл. 191. ст. 2. тач. 1. и 2. ЗКП не може продужити ако у решењу о притвору нису наведене конкретне околности ко-

је су довеле суд до уверења да би оптужени на слободи могао ометати вођење кривичног поступка утицањем на сведоке или саучеснике, односно да постоји опасност од његовог бекства.

Побијаним решењем је на основу чл. 265. ст. 2. ЗКП против оптуженог продужен притвор из разлога садржаних у чл. 191. ст. 2. тачка 1. и 2. ЗКП, али у решењу нису наведене конкретне околности из којих би произилазили основи за продужење притвора.

У жалби на решење се наводи да у решењу нису изнети разлози који би оправдавали продужење притвора против оптуженог.

Врховни суд Војводине је уважио жалбу и укинуо побијано решење.

Из образложења:

Побијаним решењем првостепени суд је продужио притвор из разлога предвиђених у чл. 192. ст. 2. тачка 1. и 2. ЗКП. У образложењу побијаног решења основе продужења притвора првостепени суд налази у томе да уколико би се оптужени нашли на слободи они би ометали кривични поступак евентуалним утицајем на саучеснике или друга лица, и да су оптужени у релативно кратком року извршили више кривичних дела у групи, па ово указује на опасност од њиховог бекства.

Осим овакве кратке формулације углавном законских прописа, првостепени суд не износи никакве друге разлоге за своју одлуку о продужењу притвора. Без обзира на то на којем законском пропису првостепени суд приликом одлучивања о продужењу притвора заснива своју одлуку дужан је да утврди: прво, постојање законом предвиђених услова за продужење притвора против оптуженог; друго, дужан је да пружи прецизно, и што је нарочито важно, конкретно образложење у којим околностима налази основе за примену одредаба чл. 191. ст. 2. тачка 1. и 2. ЗКП. У побијаном решењу нису наведене такве особите околности које би указивале да би оптужени могао ометати вођење кривичног поступка утицањем на саучеснике или друга лица (сведоке), односно није навео појединачно на које ће саучеснике или сведоке утицати, у ком

погледу и на који начин ако се нађе на слободи. Осим тога, нису наведене ни конкретне околности које указују на опасност његовог бекства а које су код првостепеног суда створиле такво уверење.

(Врховни суд Војводине, решење бр. Кж. 195/87 од 7. маја 1987)

ГРАЂАНСКО ПРАВО

— Облигационо право —

Настанак обавезе (члан 395. ЗОО)

Обавеза враћања зајма настаје моментом пријема зајма, а не када наступи доспелост враћања тога дуга.

Из образложења:

Из података у списима и утврђења нижестепених судова следи да је тужила туженој на дан 4. августа 1982. године позајмила 2.000 ДМ и да је обавеза тужене била да тужиљи овај износ врати у истој, тј. страни валути. Како рок враћања није уговорен, нити је тужила раније тражила враћање овога дуга, и према схватању нижестепених судова, а посебно првостепеног, обавеза враћања има се сматрати доспелом моментом подношења тужбе у овом предмету. Међутим, у ревизији се очигледно погрешно инсистира на овом термину, односно на термину доспелости, јер се овај свакако не може поистоветити са тренутком настанка обавезе. Иначе, обавеза враћања дуга настаје самим моментом закључења уговора о зајму, без обзира када ова обавеза доспева. А по чл. 395. ЗОО, који се на овај случај има и мора применити, меродаван је једино тренутак настанка обавезе, а не и моменат доспелости.

Па како је тренутак настанка обавезе међу странкама неспоран и од стране нижестепених судова утврђен, а утврђен је и курс западно-немачке марке у том тренутку, те тужена обавезана да дуг врати у динарима према курсу на дан закључења уговора о зајму, односно на дан настанка обавезе враћања овога дуга, нижестепени судови су правилно при-

менили материјално право када су вишак тужбеног захтева одбили, односно када су одбили исплату по курсу на дан пресуђења, па и према курсу на дан подношења тужбе.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Рев. 611/87 од 15. 07. 1987)

Примена начела монетарног номинализма (чл. 394. 300)

Дужник правоваљано испуњава своју новчану обавезу и ослобађа се дуга уколико исплати повериоцу исти број новчаних јединица на који обавеза гласи, без обзира да ли је куповна моћ у интервалу између настанка и доспелости обавезе порасла или опала (чл. 394. 300), те је забрањено уговарање валутне клаузуле.

Из образложења:

Према сагласном утврђењу ниже-степенних судова првотужени и брат првотуженог Л. М. су од тужиоца 15. априла 1981. године позајмили износ од 150.000,- динара, који дуг су вратили у року. Дана 4. IX 1981. године позајмили су од тужиоца 100.000,- динара са обавезом враћања до 4. марта 1982. године, о чему је сачињена писмена признаница. У овој признаници је наведено да су дужници у обавези да надокнаде девалвацију динара у односу на тадашњи курс долара односно да су тужени дужни да врате по курсу који буде важио на дан враћања односно 6.000 ДМ ако курс исте валуте буде нижи. Затим су се усмено споразумели да овај дуг тужиоцу врати Л. М., који је у даљем периоду тужиоцу дуг вратио тако што је на захтев тужиоца истом исплаћивао разне новчане износе те је до краја 1982. године на тај начин тужиоцу отплатио 122.250,- динара. Тужилац је у тим приликама на парчету хартије исписивао износе које је добијао при чему је поред новчаног износа стављао и датум када је новац примио.

Полазећи од овако утврђеног чињеничног стања основано су нижестепени судови закључили да је дужник Л. М. дуг по уговору о зајму на време и у целости отплатио чиме су се тужени ослободили обавезе враћања овог дуга, па су и по оцени

овог Врховног суда судови правилно применили материјално право када су тужбени захтев као неоснован одбили.

Наиме, Закон о облигационим односима је у одредби чл. 394. прихватио начело монетарног номинализма, те забрану уговарања неких тзв. заштитних клаузула као што је валутна клаузула, чијим би се неограниченим слободним уговарањем увелико могла постићи инфлација. Због тога према Закону дужник правоваљано испуњава своју новчану обавезу и ослобађа се дуга, уколико по њеној доспелости исплати повериоцу исти број новчаних јединица на који је обавеза гласи, без обзира да ли је њихова куповна моћ у интервалу између настанка и доспелости обавезе порасла или опала.

Имајући у виду све до сада наведено, утврдивши да је у овом случају дужник по уговору о зајму правоваљано испунио своју новчану обавезу и исплатио тужиоцу онај новчани износ који је на име зајма примио са припадајућом законском каматом, то су се тужени ослободили обавеза враћања овог дуга па тужилац неосновано захтева поновну исплату истог уз примену уговорене валутне клаузуле.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Рев. 288/87 од 08. 09. 1987)

Принцип монетарног номинализма (чл. 394, 132. и 104. ст. 1. 300)

Када је одређена реституција примљеног по основу уговора који је раскинут, а постоји могућност враћања онога што је у извршењу тога уговора примљено, не може се применити правило враћања према вредностима у време доношења судске одлуке него треба поступити по принципу монетарног номинализма.

Из образложења:

Како је утврђено да је уговор о преносу права коришћења на спорном земљишту раскинут, то су судови правилно применили материјално право када су обавезали тужиоца да туженима исплати износ од 165.240,- динара, који су тужени уплатили на име накнаде при сачиње-

њу споразума, а парничне странке су и уговориле овакву обавезу тужиоца за случај раскида уговора. Стога није основан навод у ревизији да наведени износ не представља вредност средстава који су тужени при сачињању уговора уплатили. Иначе, када је одређена реституција примљеног по основу уговора који је раскинут а постоји могућност враћања онога што је у извршењу тога уговора примљено, не може се применити правило враћања према вредностима у време доношења судске одлуке, него треба поступити по принципу монетарног номинализма. Наиме, у смислу прописа члана 104. став 1. Закона о облигационим односима валоризам се истина предвиђа, али само у случајевима када није могуће вратити оно што је по ништавом уговору примљено, или ако се природа онога што је испуњено противи враћању. Принцип номинализма је правило а принцип валоризма изузетак и примењује се само у случају када је законом прописан (члан 394. Закона о облигационим односима).

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Рев. 580/87 од 01. 07. 1987)

— Наследно право —

Уговор о доживотном издржавању (чл. 121. Закона о наслеђивању)

Кад давалац издржавања није извршавао своје обавезе из уговора о доживотном издржавању он нема право да стекне некретнине по основу овог уговора, иако уговор формално није раскинут за живота примаоца издржавања.

Из образложења:

Иначе, у разлозима другостепене пресуде се погрешно указује да је првостепени суд утврдио да је по првом уговору који је предмет овога спора уговорен редослед издржавања, који је од стране давалаца издржавања и поштован и да тужилац М. „није дошао на ред“ да даје издржавање по овоме уговору, јер из образложења првостепене пресуде не следи да је првостепени суд ово утврдио. Сем тога другостепени суд констатује да нису испуњени услови

за раскид поменутог уговора, иако је првостепени суд у образложењу своје пресуде извео сасвим супротан закључак. Тачно је да уговори о доживотном издржавању садрже и елементе алеаторности, али се тиме свакако не може правдати околност да тужилац М. „није дошао на ред“ да издржава пок. А., јер је уговор о доживотном издржавању, о коме је напред било речи, закључен 13. марта 1975. године, а пок. А. је умрла 13. јула 1983. године, дакле после више од 8 година.

Тачно је и да пок. А. за живота није тражила раскид првог уговора, а да то није тражио ни било ко од њених наследника, па ни тужени Б. Међутим, и овај суд сматра да се само из тога не може изводити закључак да је овај уговор правоваљан и да се он у овом случају има применити, а не касније закључени уговор од 8. јула 1981. године. Наиме, поменути уговор од 13. марта 1975. године није проведен у земљишној књизи, а, уколико га уз то тужиоци као даваоци издржавања нису ни извршавали, он не би могао имати онај значај који му припадају тужиоци и нижестепени судови. Тужиоци би своја прага на основу овога уговора могли остварити само под условом да су извршавали своје обавезе из уговора. У противном они та права не би могли остварити, без обзира на то што овај уговор није формално раскинут и што до сада није поднета тужба за раскид овог уговора. И овај суд сматра да тужени у овоме спору може истицати приговор неизвршавања уговора од стране тужилаца и да у том случају не мора подносити и тужбу за раскид уговора.

(Врховни суд Војводине, решење бр. Рев. 490/87 од 10. 06. 1987)

ПРИВРЕДНО ПРАВО

Привредни преступи

Дан настанка дужничко-поверилачког односа код сукцесивних испорука.

Код сукцесивних испорука робе странке не могу уговарати да дужничко-поверилачки однос настаје даном фактурисања робе.

Из образложења:

Жалиоци су у поступку пред првостепеним судом истицали да не могу одговарати за неблаговремено давање инструмената обезбеђења плаћања поменутом повериоцу, јер да је са овим закључен самоуправни споразум о сукцесивним испорукама робе, према коме је регулисано да се као датум настанка дужничко-поверилачког односа између странака сматра дан фактурисања за примљену робу. Тај суд је правилно поступио када је такву одбрану одбио као неосновану с обзиром да је одредбом члана 2. ст. 4. тачка 4. Закона о обезбеђивању плаћања између корисника друштвених средстава прописано да се као дан пријема испоруке робе, у смислу ст. 3. овог члана

сматра дан обрачуна који је одређен уговором закљученим између повериоца и дужника ако се роба испоручује односно услуга врши сукцесивно. То значи да поверилац и дужник у случају сукцесивне испоруке робе могу уговорити дан међусобних обрачуна за извршене такве испоруке, што може бити декадно, месечно и сл., а никако не могу уговорити да се као тренутак настанка дужничко-поверилачког односа сматра дан фактурисања за испоручену робу, јер би то било противно наведеној законској одредби.

(Врховни суд Војводине, пресуда бр. Пкж. 150/87 од 22. 06. 1987)

Приредио
Александар Ворганић
адвокат у Н. Саду

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора, одржаној 18. 12. 1987. године у Новом Саду, донета су следећа решења:

1. Записник са претходне седнице Управног одбора је једногласно усвојен.

2. Узета је на знање информација административног секретара да ће се од 28. 02. до 1. 03. 1988. године у Јерусалиму (Израел) одржати Регионална конференција за источни Медитеран Међународне организације адвоката (IBA — International Bar Association).

3. Одлучено је да се редовни попис (инвентарисање) основних средстава и извора средстава за пословну 1987. годину обавити у периоду од 29. 12. 1987. до 5. 01. 1988. године.

4. Узет је на знање извештај административног секретара о Саветовању на тему: „Нека питања примене права и остваривања правосудних функција у Градској заједници Нови Сад“, које је организовало Друштвено-политичко веће Скупштине града Новог Сада.

5. Узета је на знање информација административног секретара да Америчка амбасада захтева списак адвоката са територије САП Војводине који говоре енглески, немачки, француски или мађарски језик, ради пружања правне помоћи америчким држављанима на територији САП Војводине.

6. Узет је на знање извештај Браниславе Ботић-Ракић, благајника УО, о стању новчаних средстава на жиро-рачуну Коморе и о дуговањима адвоката Адвокатској комори Војводине.

7. Одлучено је да се затражи од Управа прихода СО са територије САП Војводине информација о уредности удовољавања пореских обавеза адвоката.

8. Узети су на знање извештаји Боровоја Јекића, председника Управног одбора, и Мирослава Здјелара, главног и одговорног уредника „Гласника“ АКВ, о припремама за обележавање 60-годишњице излажења „Гласника“.

9. Решењем бр. 417/87 уписује се у Именик адвоката АК Војводине у Новом Саду, Макаји Славко, дипл. правник из Куле, са седиштем адвокатске канцеларије у Руском Крстуру у ул. Маршала Тита бр. 65, а са даном давања свечане изјаве.

10. Решењем број 421/87 уписује се у Именик адвоката АК Војводине у Новом Саду, Матић Ђорђе, дипл. правник из Зрењанина са седиштем адвокатске канцеларије у Зрењанину, у ул. 29. новембра бр. 30, а са даном давања свечане изјаве.

11. Решењем бр. 381/87 уписује се у Именик адвоката АК Војводине у Новом Саду, Фабо Ласло, дипл. правник из Суботице, са седиштем адвокатске канцеларије у Суботици, у ул. Матије Губца бр. 5, а са даном 4. 01. 1988. године.

12. Решењем бр. 400/87 уписује се у Именик адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Јарковачки Драгослав, дипл. правник из Панчева, са адвокатско-приправничком вежбом код Јарковачки Илије, адвоката у Панчеву, а са даном давања свечане изјаве.

13. Решењем бр. 406/87 уписује се у Именик адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Етински Биљана, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Милана С. Богићевића, адвоката из Новог Сада, а са даном 18. 12. 1987. године.

14. Решењем бр. 432/87 уписује се у Именик адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Гузина Милорад, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Попиводе Славка, адвоката из Новог Сада, а са даном давања свечане изјаве.

15. Решењем бр. 439/87 уписује се у Именик адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Вукићевић Анђелка, дипл. правник из Инђије, са адвокатско-приправничком вежбом код Мисиркић Радована, адвоката у Инђији, а са даном 18. 12. 1987. године.

16. Решењем бр. 378/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду Бибић Предраг, адвокат у Новом Саду, са даном 4. 11. 1987. године, због пресељења седишта своје адвокатске канцеларије на територију основне адвокатске коморе у Београду. Мимоилази се одређивање преузиматеља адвокатске канцеларије Бибић Предрага јер нема недовршених предмета.

17. Решењем бр. 433/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду, Јовановић Горан, адвокат у Новом Саду, са даном 31. 12. 1987. године, због пресељења седишта своје адвокатске канцеларије на територију основне адвокатске коморе у Београду. Мимоилази се одређивање преузиматеља адвокатске канцеларије Јовановић Горана јер нема недовршених предмета.

18. Решењем бр. 414/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду, Дивеки Јожеф, адвокат у Сенти, са даном 10. 10. 1987. године због пензионисања. За преузиматеља адвокатске канцеларије Дивеки Јожефа одређује се Балинт Антал, адвокат у Сенти. Узима се на знање изјава Дивеки Јожефа да задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

19. Решењем бр. 409/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду, Туцаковић Ружица, адвокат у Сомбору, са даном 30. 11. 1987. године због заснивања радног односа. За преузимаатеља адвокатске канцеларије Туцаковић Ружице одређује се Радомир Мрдак, адвокат у Сивцу.

20. Решењем бр. 323/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду, Маринковић Стеван, адвокат у Инђији, са даном 30. 09. 1987. године, због заснивања радног односа. Мимоилази се одређивање преузимаатеља адвокатске канцеларије Маринковић Стевана, адвоката у Инђији.

21. Решењем бр. 408/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду, Марија Секулић, адвокат у Суботици, са даном 30. 11. 1987. године због заснивања радног односа. За преузимаатеља адвокатске канцеларије Марије Секулић одређују се Јожа Ласло и Јожа Ибоља, адвокати у Суботици.

22. Решењем бр. 435/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду, Гуцуња др Јован, адвокат у Новом Саду, са даном 31. 12. 1987. године. За преузимаатеља адвокатске канцеларије Гуцуња др Јована одређује се Вера Ковачев, адвокат у Новом Саду.

23. Решењем бр. 441/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду др Стојан Михајловић, адвокат у Зрењанину, са даном 31. 12. 1987. године због пензионисања. За преузимаатеља адвокатске канцеларије др Стојана Михајловића одређује се Јован Михајловић, адвокат у Зрењанину. Узима се на знање изјава др Стојана Михајловића да задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

24. Решењем бр. 429/87 брише се из Именика адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Тихомир Кнежевић, дипл. правник из Вршца, са адвокатско-приправничком вежбом код Градимира Ружића, адвоката из Вршца, а са даном 31. 12. 1987. године због заснивања радног односа.

25. Решењем бр. 450/87 брише се из Именика адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Макаји Славко, дипл. правник из Куле, са адвокатско-приправничком вежбом код Ђукановић Василија, адвоката из Куле, а са даном 22. 12. 1987. године због уписа у Именик адвоката АКВ.

26. Решењем бр. 410/87 брише се из Именика адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Адамов Јулка, дипл. правник из Новог Сада, са адвокатско-приправничком вежбом код Узелац Душана, адвоката из Новог Сада, а са даном 1. 12. 1987. године због истека адвокатско-приправничке вежбе.

27. Решењем бр. 436/87 брише се из Именика адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду Јовановић Небојша, дипл. правник из Ковина, са адвокатско-приправничком вежбом код Ђуре Јовановића, адвоката из Ковина, а са даном 15. 12. 1987. године због истека адвокатско-приправничке вежбе.

28. Решењем број 442/87 брише се из Именика адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду Матић Ђорђе, дипл. правник из Зрења

нина, са адвокатско-приправничком вежбом код Секел Јована, адвоката у Зечељанину, а са даном 3. 01. 1988. године због уписа у Именик адвоката.

29. Решењем бр. 426/87 узима се на знање да је Ковачевић Стојанка, адвокатски приправник у Новом Саду, прекинула адвокатско-приправничку вежбу код Милана С. Богићевића, адвоката у Новом Саду, и исту наставила код Бранка Лекића, адвоката у Новом Саду, а са даном 1. 11. 1987. године.

30. Решењем бр. 420/87 узима се на знање да је Рађеновић Лепосава, адвокат у Бачкој Паланци, закључила породичко боловање и са даном 7. 12. 1987. године отпочела са радом. Антић Живка, адвокат у Бачкој Паланци, разрешава се са даном 7. 12. 1987. године дужности привременог заменика.

31. Решењем бр. 422/87 брише се из Именика адвокатских приправника АК Војводине у Новом Саду, Снежана Ђурић, дипл. правник из Инђије, са адвокатско-приправничком вежбом код Мисиркић Ђ. Радована, адвоката из Инђије, а са даном 30. 11. 1987. године због заснивања радног односа.

32. Решењем бр. 418/87 узима се на знање да Драгин У. Зоран, адвокатски приправник из Ковина, са адвокатско-приправничком вежбом код Драгин Уроша, адвоката из Ковина, наступа на одслужење војног рока дана 18. 03. 1987. године и утврђује да Драгин Зорану до повратка из ЈНА мирују права и обавезе адвокатског приправника.

33. Решењем бр. 423/87 евидентира се уговор о заступању и пружању правне помоћи закључен између Пухаловић Александра, адвоката у Темерињу, и ХТРО „Варадин“ ООУР „Војводина“ из Новог Сада од 1. 10. 1987. године.

34. Решењем бр. 424/87 евидентира се уговор о заступању и пружању правне помоћи закључен између Пухаловић Александра, адвоката у Темерињу и ХТРО „Варадин“ ООУР „Нови Сад“ из Новог Сада од 1. 10. 1987. године.

35. Решењем бр. 425/87 евидентира се уговор о заступању и пружању правне помоћи закључен између Пухаловић Александра, адвоката у Темерињу и ХТРО „Варадин“ ООУР „Парк“ Нови Сад, од 1. 10. 1987. године.

36. Решењем бр. 444/87 евидентира се уговор о заступању и пружању правне помоћи закључен између Стевановић Станислава, адвоката из Оџака, и Творнице папира Ријека ООУР „Кудељара“ из Оџака, од 16. 11. 1987. године.

37. Решењем бр. 412/87 узима се на знање да су Станисављевић Драгомир и Копривица Зоран, адвокати из Титовог Врбаса основали удружену адвокатску канцеларију са седиштем у Титовом Врбасу у ул. Маршала Тита бр. 72, уговором од 26. 11. 1987. године, а са вођењем адвокатске канцеларије ће отпочети 1. 12. 1987. године.

38. Решењем бр. 401/87 евидентира се уговор о пружању правне помоћи и заступању закључен између Тот Ласла, адвоката у Суботици, и „ФИМ“ Кањижа од 25. 11. 1987. године.

39. Решењем бр. 391/87 одобрава се пружање правне помоћи у Новој Црњи, једном недељно — средом од стране адвоката Борал Егона из Зрењанина.

40. Решењем бр. 383/87 брише се из Именика адвоката АК Војводине у Новом Саду Фабо Ј. Тивадар, адвокат у Суботици, а са даном 31. 12. 1987. због пензионисања. За преузиматеља адвокатске канцеларије Фабо Ј. Тивадара одређује се Фабо Ласло, адвокат у Суботици. Узима се на знање изјава Фабо Ј. Тивадара да задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

Управни одбор

Издавачки савет

Председник:

Проф. др БРАНКО ПЕТРИЋ

редовни професор Правног факултета у Новом Саду

Проф. др *Тибор Варади*, редовни професор Правног факултета у Новом Саду, проф. др *Славко Царић*, декан Правног факултета у Новом Саду, *Буро Шкрбић*, судија Врховног суда Војводине, *Теодора Влаховић*, секретар Секције за друштвено-политички систем ПК ССРНВ, др *Даринка Недељковић*, покрајински друштвени правобранилац самоуправљања, *Живко Будимчевић*, судија Врховног суда Војводине, *Зијех Загорчић*, заменик покрајинског јавног тужиоца, *Недељко Јањушевић*, директор Покрајинског завода за јавну управу, др *Светислав Радовановић*, судија Уставног суда Војводине, *Мирослав Здјелар*, адвокат у Новом Саду, др *Никола Воргић*, адвокат у Новом Саду, др *Аурел Лошонц*, адвокат у Суботици, *Сава Савић*, адвокат у Новом Саду, и *Стеван Рончевић*, адвокат у Новом Саду

Уређивачки одбор

Главни и одговорни уредник

Мирослав Здјелар

адвокат у Новом Саду

Др *Александар Маркићевић*, адвокат у Новом Саду, *Слободан Бељански*, адвокат у Новом Саду, *Александар Воргић*, адвокат у Новом Саду, *Миливоје Милић*, адвокат у Срем. Митровици, *Александар Грчки*, адвокат у Молу, *Имре Варади*, адвокат у Зрењанину

Технички уредник

Мирјана Јовановић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај-Јовина 20/І. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 24.000.— дин. Претплата за иностранство 40 USA долара. Цена једног броја 2.000.— дин. Текући рачун 65700-678-2047. Ручкописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

1945-1946